

HABE

euskara ikasten ari garenon aldizkaria

265. Zenb.

1996.eko abendua
355 pta. / 16 libera
(B.E.Z. bane)

DIEGO GARCIA: "Egunean 35 kilometro egiten ditut korrika"

Kostaldeko bitxiak (Jon Arretxe)

ANE ESTELLA

ARGAZKIA: X. ELGEZABAL

2 “Guk euskaraz, zuk zergatik ez?” dio Urkok abesti batean. Zergatik ez? Ez dago arrazoi bakarra. Jendeak, **era** batera edo bestera, euskara ikasten du, badaki. Baina **berba egin barik** zaila da ikastea. Euskara **erabili** egin behar da ikasteko. **Hortxe dago gakoa**.

Ane Estella euskara ikasten ari da euskaltegi batean, egunero bi ordu. Bost urte daramatza. **Ahizpa** euskaldun berria du: “Baina erdaraz hitz egiten dugu, beti egin dugu erdaraz, gainera amak ez daki euskaraz” esan digu Anek. Aneren auzoan euskaldun **dezen**te dago, baina lagun guztiak erdaldunak ditu. Beraz, etxetik kanpo norekin egingo du euskaraz? Nor izango du **solaskide**? Ba Luis Rubio, adibidez. Ostiralero biltzen dira euskaraz berba egiteko. Hasieran hiru biltzen ziren, bi ikasle eta Luis. Baina hirugarrena Londonera joan zen. Ane gustura dabil: “Euskaltegian egiten dut euskaraz, baina nire edadeko jende gutxi dago ikasgelan. Orain konfiantza gehiago dut, hobeto egiten dut euskaraz. Askok **aurreratu** dut”.

Luis Rubio **BAGERA** elkarte **kide** da. Elkarte honek euskararen aldeko ekintzak antolatzen ditu: dantza-ikastaroak, hitzaldiak, **txangoak** mendira, Irutxulo Aldizkaria ateratzen du... **BAGERA**koek ez dute euskaldun berri hitza esaten, **euskaldungai** baizik. Eta lau urte daramatzate euskaldungaiak eta euskaldun zaharrak biltzen: hiruko taldeak sortzen dituzte: euskaldun zahar bat eta bi euskaldungai: “Euskaltegiekin harremanak ditugu, ikasleen eta euskaldun zaharren arteko **bitartekari** gara. Gero, beraiek erabakitzen dute zer egin: mendira joan, erosketak egin, erakusketak ikusi... Jendea gustura ari da”. Iaz 28-30 talde sortu ziren Donostian. Eta aurten ere sortuko dira **hainbat talde**. **Ekimen** honen izena Mintzalaguna da. Gasteizen ere ezagutzen dute ekimena, baita Getxon ere, edo Lasarte-Orian...

ERA.- Modua, molde. Manera.

BERBA EGIN BARIK.- Hitz egin gabe.

ERABILI.- Usar.

HORTXE DAGO GAKOA.- (Esamoldea) Ahí está la madre del cordero.

AHIZPA.- Emakumezko batentzat, senide emea.

DEZENTE.- Franko. Bastantes.

SOLASKIDE.- Solas+kide. Hizketako laguna. Contertulio.

AURRERATU.- Avanzar.

KIDE.- Partaide. Miembro.

TXANGO.- Ibilaldia, bidaia.

EUSKALDUNGAI.- Euskaldun+gai. Aspirante a ser vasco parlante.

BITARTEKARI.- Bitartekoa. Intermediario.

HAINBAT TALDE.- Zenbait talde, talde batzuk. Algunos grupos.

EKIMEN.- Iniciativa.

HABE 265

AURKIBIDEA

IKUSMIRAN

ERREPORTAIA

ELKARRIZKETA

DOKUMENTALAK

LABURRAK 1

BAI,ESAN

ERREPORTAIA 1

ERREPORTAIA

HAU MUNDUA 1 2

DISKOAK 2 3

LIBURUAK 2 3

ZOKOMIRAN

PORRUSALDA 1 2

ERREPORTAIA

EZETZ ASMATU

TESTA

ERREPORTAIA

IPUINA

JOLASEAN

ZINEA

KOMIKIA

SOLUZIOAK

HOROSKOPOA 2

Ane Estella 2	2
Seropositibo ote naiz? 3 2	4,5
Diego Garcia: "Egunean 35 kilometro egiten ditut korrika" 2 3	6,7,8,9
Santiago Yaniz: "Kaletarrok gutxi zaintzen dugu mendia" 2	10,11
Bidea 3	12
	13
Habe aldizkaria berritzen 2	
Ikasleak 1995-96 ikasturtea 2	14,15
San Pedroko bodegoia azken txanpan 2 3	16,17,18
Errugbi profesionala, hil ala bizi? 3	
(Xipri Arbelbide)	19,20,21
	22
(Iñigo Zeberio / Joseina Etxeberria)	23
	24
Pedro Albizuri: "Neure urterik zoragarrienak Ruandan pasa ditut" 3 2	25,26,27
	28
Angulak eta gulak 2	29
(Luis Manterola)	30,31
Inuzentea al zara? 2	32
Kostaldeko bitxiak (Jon Arretxe) 3	33,34,35
Mateo Ziztu (Patxi Zubizarreta) 3	36,37
(Luis Manterola)	38,39
Euskal Herriko zinegileak munduan barrena 3	
(Begoña del Teso)	40,41
Maisua (Antton Dueso)	42,43,44,45
	46
	47

HABE MAILAKA IRAKURRI

Irakurle hori:

Dagoeneko badakizu aldizkari honetako erreportaiak eta zenbaki bat dutela artikuluen zailtasuna adierazteko. Beraz, eta HABEren programazioa oinarri, zailtasun-mailak 1 2 3 4 zenbakiak ipiniz adierazten jarraituko dugu. Dena den, ez nahastu programazioaren urratekin!

HABE

Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea

Erakunde Autonomiaduna

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

© Autonomi Elkarteko Administra-

zio Orokorra: HABE

Tel. (943) 41 26 00

Faxa: (943) 41 26 01

ERREDAKZIOA:

Iñaki Ugalde

Asis Eizmendi

Ion Imanol Iturrioz

MARRAZKIGILEA:

Enrike Larrarte

AZALEKO ARGAZKIA:

Xabier Elgezabal

IRARKOLA:

Itxaropena, S.A.

Araba Kalea, 45

Zarautz

LEGEZKO GORDAILUA:

BI-2251/81

ISSN: 0212-6788

Sexu-harreman arriskutsuen ondoren froga egiten du jende askok

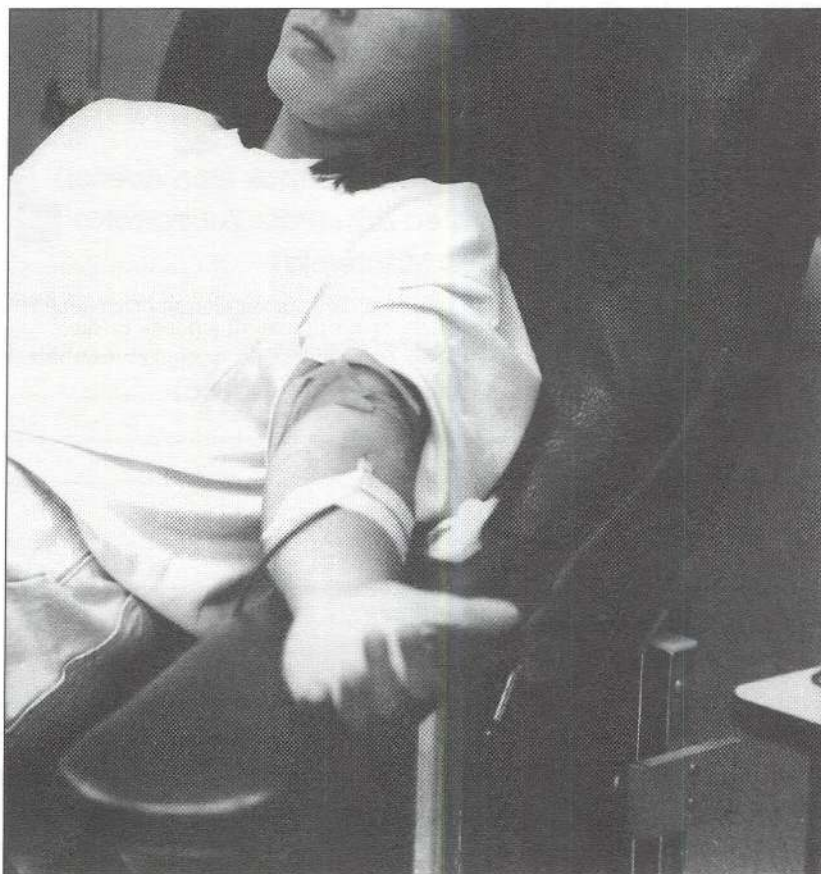
SEROPOSITIBO OTE NAIZ?

3 Ane, 23 urtekoa bera, mutil batekin **oheratu** zen abuztuan, Gasteizko jaietan. Aurpegiz bakarrik ezagutzen zuen mutila. Hala ere, **babesik** gabe aritu ziren gau hartan. Orain larri dago: "Eta **HIESaren** birusa bazeukan?". Lagunek froga egiteko esan diote. Baina Anek ez du etxeko medikuarengana joan nahi, ez da ausartzen. Txikitatik ezagutzen du medikuak, eta anbulategian ezagun asko ibiltzen da. Erabakia **geroratu** eta geroratu ari da. Gaur goizean **ikaskide** bati entzun dio Lurraldeko Osasun **Ordezkaritzan** ere egiten dutela froga: "Ez dute izena galdetzen eta osasun-txartela eskatu ere ez". Horrek piska bat lasaitu du Ane. Oraingoan bai: aste honetan bertan joango da froga egitera.

Ordu-erdiko kontsulta

Hantxe lan egiten dute Jesus Ortueta medikuak eta **erizain** batek. Astean behin egoten dira han, astearteetan, goizeko 9etatik 11etara. Bost bat lagun azaltzen dira asteartero froga egitera. Baina zerbitzua ez da odola ateratzearekin bukatzen. Banakako kontsulta da hura, ordu-erdi ingurukoa. Inkesta bat egingo diote. Froga zergatik egin nahi duen, praktika arriskutsurik egin duen, nolakoa eta abar: "**Helburua** ez da kutsatzeko bidea aurkitzea bakarrik. Bide batez, oso ezagunak ez diren arriskuen berri ematen diegu" adierazi digu Jesus Ortueta medikuak. Eta gero odola aterako diote. Dena den, arriskua **berriki** gertatua bada, **GIBaren** froga beste baterako uzten da. Izan ere, hiru hilabeteko epea utzi behar da testa fidagarria izango bada.

Hori guztia izen-**abizenik** galdetu gabe, eta osasun-txartelik erakutsi gabe egiten dute. Jendea lasaiago hurbiltzen da horrela. Baina odola zeinena den jakin behar da nahitaez; bestela nola jakin zeini esan GIBdun dela ala ez dela? Kode

ARGAZKIAK: X. ELGEZABAL

Odol-piskat atera eta kitto. Handik aste betera dago erantzuna.

OHERATU.- Acostarse.

BABES.- Protección.

HIES.- SIDA.

GERORATU.- Gerorako utzi, atzeratu.

IKASKIDE.- Ikas(i)+kide.

Ikasketetako laguna. Compañero/a de estudios.

ORDEZKARITZA.- Delegación.

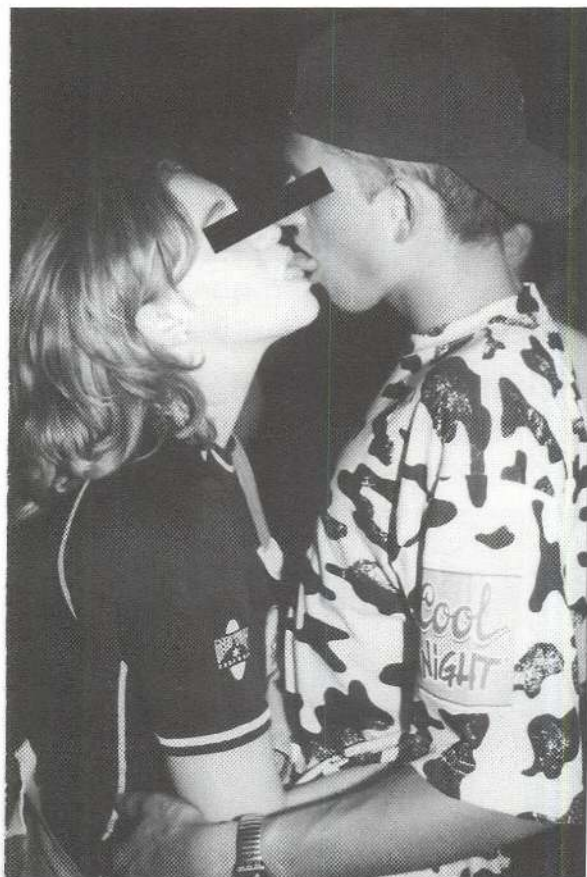
ERIZAIN.- Gaisozaina. Enfermero/a.

HELBURU.- Xedea, asmoa. Objetivo.

BERRIKI.- Berriro, orain dela gutxi.

GIB.- Giza Imunoeskasiaren Birusa.

ABIZEN.- Deitura. Apellido.

Sexu-harremanetan preserbatiboa erabili ez duelako joaten da jende asko froga egitera.

Tel.: -GASTEIZ: 189280
-DONOSTIA: 412727
-BILBO: 4412500

bat erabiltzen dute izen-abizenen orde. Lau zenbaki eta lau **hizki** ditu kode ezkutu horrek. Handik zazpi egunera itzultzen da jendea emaitzaren bila. Eta, zorionez, gehienek erantzun pozgarria jasotzen dute. Gasteizen, 1995ean, adibidez, %97,8k ezezkua jaso zuten, GIB birusik ez zutela. Beste %2,2a seropositiboa zela frogatu zen.

J. Ortuetak azaldu digu positibo ematen duenean, badaezpada ere beste froga bat egiten dutela ziurtatzeko. Eta, emaitza errepikatzen bada, beste kontsulta bat izaten

dutela: "Ordu bete edo ordu eta piku egiten dugu igoal bakoitzarekin. GIBduna izatea HIESduna izatea ez dela esan behar zaie; zein osasun-baliabide dituzten aukeran azaltzen diegu, badirela HIESaren kontrako batzordeak ere..."

Ez dute izena galdetzen, eta osasun-txartela eskatu ere ez"

Zergatik joaten da jendea froga hori egitera? **Droga zainetan** besteren orratzarekin sartu duelako erantzungo du jendeak. Ez, bada! Talde txikia da hori froga hauetan, 1995ean %3 pasatxo. Gehienak, hiru laurdenak gutxi gorabehera, sexu-harreman heterosexualen ondoren joaten dira, babesik erabili ez dutelako. Urtetik urtera handitzen ari da talde hori, eta zainetik droga sartzen dutenena jaisten.

Gasteizen, 1995.ean, froga egindakoen %2,2a zen seropositibo

Gasteizko zerbitzura ez da jende askorik joaten; jendeak ez du oraindik ondo ezagutzen **nonbait**. Urtean berrehun bueltan dabilta. 1992an 207 froga egin zituzten, 1993an 209, 1994an 246, 1995ean 226, eta aurtien ere hortxe-hortxe ibiliko dira.

Gasteiz, Bilbo eta Donostian

Arabatik kanpora, Donostian eta Bilbon ere bada antzeko zerbitzua. Eta Gasteizkoa baino **errotuago** daudela esan behar. Gasteizen halako lau froga egiten dituzte urtean. Eusko Jaurlaritzako Osasun Sailak "Hiesari Aurrehartzeko eta Kontrolatzeko **Egitasmoa**" izeneko **txostenean** bildu ditu datuak: 1.991tik 1995era guztira 8.050 froga egin zituzten Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako

ERABILTZEN AL DUZU PRESERBATIBOA?

2 Sexu-harremanetan preserbatiboa erabili ez duelako joaten da jende asko **froga** egitera. Eta gai hori **aztertu** nahi zuten kontsultetan. 179 inkesta egin zituzten. Horietatik 120k **bikote-lagun** egonkorra zuten. **Dena dela**, %40k **ohiko** bikote horretatik kanpora izan dute sexu-harreman bat edo beste. **Emaitzak** honako hauek izan ziren:

-**Bikotetik kanpoko** harremanetan %17,3k ez du inoiz erabiltzen preserbatiboa.

Beti	%30,8
Gehienetan (%80)	%23,1
Erdietan	%18,3
Noizik behin (%20)	%10,6
Inoiz ez	%17,3

-**Bikote egonkorretan** %30,8k ez du inoiz erabiltzen preserbatiboa.

Inoiz ez	%30,8
Noizik behin (%20)	%20,8
Erdietan	%6,7
Gehienetan	%18,3
Beti	%23,3

Lurraldeko Osasun Ordezkaritzetan. Horietatik 4.693 (%58,3) **gizasemeei** egin zizkieten, eta 3.357 (41,7) emakumezkoei. Adina begiratura, berriz, jende gaztea zela esan behar: emakumezkoetan **batez beste** 30 urtekoak, eta gizasemeeetan 31 urtekoak.

GIBdunen portzentaia Arabakoa baino handixeagoa izan zen froga horietan: %5,3ekoa. Baina froga egiteko arrazoietan zera izan zen nagusi: sexu-harreman heterosexual arriskutsuak izatea. Erdia baino gehiago joan ziren horregatik. Eta talde hori nabarmen ari da **hazten**.

HIZKI.- Letra.
BATZORDE.- Comisión.

ZAIN.- Vena.
NONBAIT.- Dirudienez, antza. Al parecer.
ERROTU.- Sustraitu. Enraizar.
EGITASMO.- Programa.
TXOSTEN.- Informe.
GIZASEME.- Gizonezkoa. Varón.
BATEZ BESTE.- Batekoz beste. De promedio.
HAZI.- Handiagotu. Crecer.

ERABILI.- Usar.
SEXU-HARREMAN.- Relación sexual.
FROGA.- Prueba.
AZTERTU.- Ikertu. Investigar.
BIKOTE-LAGUN.- Pareja.
EGONKOR.- Estable.
DENA DELA.- Dena den. De todas maneras.
OHIKO.- Habitual.
EMAITZA.- Resultado.

DIEGO GARCIA: "Egunean 35 kilometro egiten ditut korrika"

3 Igerilekuan elkartzekotan gelditu ginen, han inguruan entrenatzen zela eta. Azkoitiarra izaki, Azkoitiko igerilekura joan ginen Diego Garzia korrikalariarengana. Baina han Azpeitikora joateko esan ziguten. Igerilekuaren aurreko belardian korrika aurkitu genuen Fukuokako maratokia preparatzen. Handik bi astera zen Japoniako maratoki ospetsua, olinpiadekoen ondoren **ospetsuena**, Diego Garciaren esanetara. **Eztarria hartuta** zeukan, eta **eztul**-saio luzeak egin zizkigun behin baino gehiagotan. Aurreko asteko Behobia-Donostia Klasikan katarroak indarrak gabe utzi omen zuen. Baina lasai aurkitu genuen hala ere, Fukuokan izan den bietan bere **markak hautsi** baititu.

HABE.- Bakarrik entrenatzen al zara egunero?

DIEGO GARCIA.- Bai. Bakar-bakarrik beti. Bakar-bakarrik neure erritmoan ibiltzen naiz; horrela hobeto, besteekin pentsatu gabe. Eta besteentzako zaila da nire erritmoan ibiltzea.

H.- Baina maratoki handiak daudenean behintzat, Atlantakoan adibidez, elkartuko zara beste maratolari batzuekin, Fizekin eta?

D.G.- Bai, orduan bai. Maratoki ezagunetan normalean elkartzen gara. Gainera, Martin Fiz oso laguna dut, **lagun aparta**. Eta hura pare bat aldiz etortzen da hona hilero entrenatzera. Gero, lehiaketa ofizialetan, mundialetan eta olinpiadetan, **saiatzen** gara elkarrekin egoten bi hilabete igoal, kontzentraziotan. Baina, bestela hemen Azpeitian bakarrik.

ARGAZKIAK: X. ELGEZABAL

Aurten ere 4. izan da Fukuokako maratokia.

IGERILEKU.- Igeri+leku. Piscina.

ELKARTZEKOTAN GELDITU.-

Quedar en reunirse., citarse.

IZAKI.- Baita, da eta. Pues es, ya que es.

OSPETSU.- Ospe+tsu. Sona handikoa, famatua.

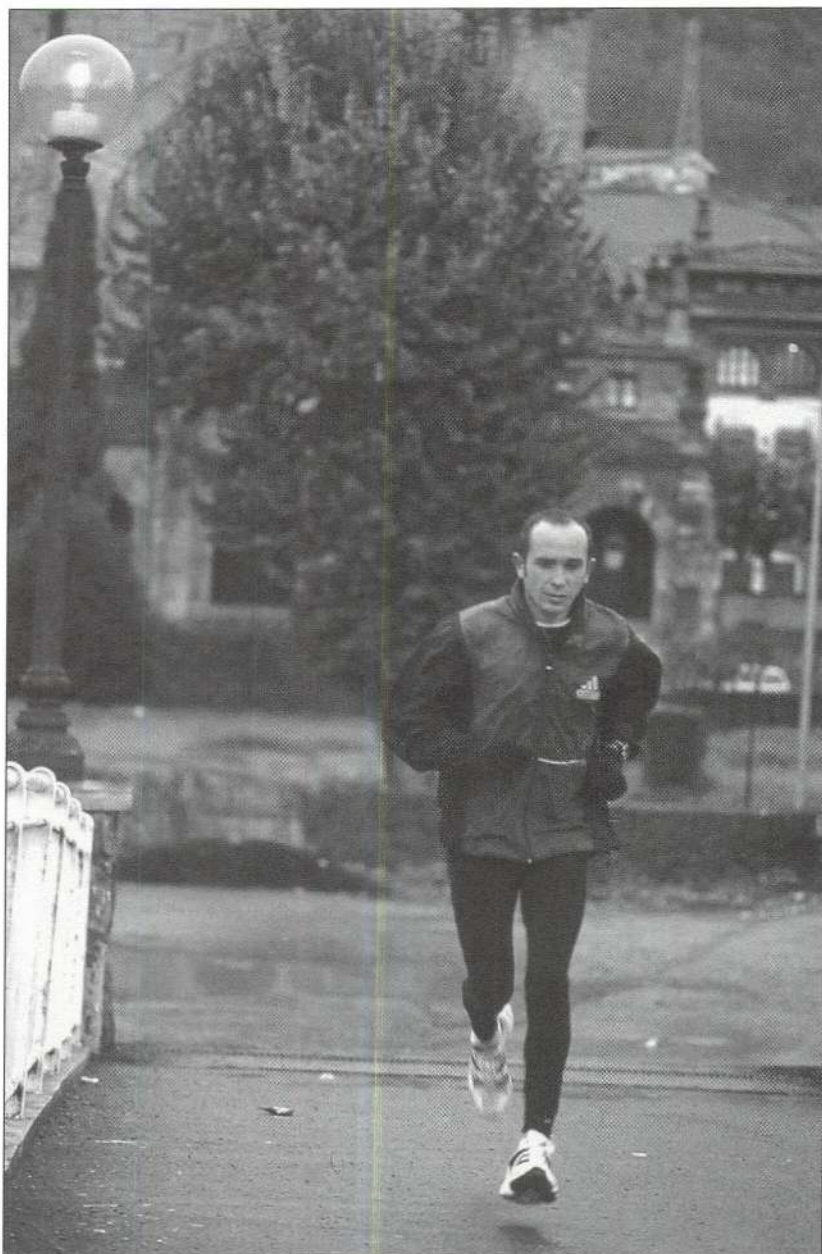
EZTARRIA HARTUTA.- Con mal de garganta.

EZTUL.- Tos.

MARKAK HAUTSI.- Batir las marcas.

LAGUN APARTA.- Adiskide handia. Gran amigo.

SAIATU.- Ahalegindu. Procurar.

Bakar-bakarrik ibiltzen da beti.

240 kilometro astean

H.- Txapelketen aurretik zenbat kilometro egiten dituzu egunean?

D.G.- Preparazio-garaian, normalean, 240 kilometro astean, egunean 35 bat kilometro.

H.- Larunbata eta igandea barne?

D.G.- Bai. Egunero-egunero. Hemen ez dago, futboleko bezala, sauna eta masajerik. Hemen *karretera y manta*, eta aurrera. Masajea bai; bestela ezin hainbeste kilometro egin. Badakizu, 7 egunean hamabi entrenamentu dira, bost egunetan goizean eta arratsaldean entrenatu behar. Gaur hamarretik hamaiketara, eta arratsaldean berriz beste horrenbeste.

H.- Sufritu asko sufritzen da maratoian. Lehengoan, Behobia-Donostia Klasikaren ondoren, esan zenuen sufritzen ikastea komeni dela, hori ere entrenamendua dela?

D.G.- Nire ustez, maratoian maila horretara iristen zarenean, sufritu egin behar duzu. Hogeita hamabost kilometro egunean, ez oporrik, ez deskantsurik, hiru hilabete edo lau pasa horrela. Oso gogorra da! Pentsatu egin behar gu hor aurrean sartuta gaudela, hoberenen artean, eta pozik.

Hogeita hamar urtez geroztik hobeto nago"

H.- Nola aukeratu zenuen maratoia? Atletismoan badira beste proba batzuk, hain **latzak** ez direnak? **Jarrera** masokista al duzu?

D.G.- Ez. Ez. Pentsatu nik aproba egin nuela 5 kilometroko probetan. Baina ezin baldin bada... Maratoian hobeto. Eta niri tokatu behar gogorrena. Behin ere ez nuen pentsatu maratoian hain aurrean ibiltzea. Gogorra da, baina pozik nago.

Bartzelonako Olinpiaden ondoren, puntan

H.- Profesionaletan berandu samar hasi zinen, ezta?

D.G.- Bai. Nahikoa berandu hasi nintzen goiz eta arratsalde entrenatzen, 24-25 urterekin. Baina profesionaletan, maratoian, 29rekin, Bartzelonako Olinpiadetan. Olinpiadetan bederatzigarren geratu, eta hortik aurrera nire bizimodua asko aldatu da. **Harrez gero**, ni ibili naiz munduko puntakoekin sartuta, eta beste lau urte pasatu eta berriro olinpiadetara, Atlantara. Baina maratoian ez da hain berandu. Normalean jende onenetakoa 30 urtetik gorakoa izaten da. Baina badaude gazteagoak ere. Bartzelonako Olinpiadetako

LATZ.- Gogorra, lakarra. Duro.
JARRERA.- Portaera. Actitud.
HARREZ GERO.- Geroztik, orduz gero. Desde entonces.

txapeldunak 25-26 urterekin irabazi zuen maratokia. Baina orain ia erretiratzeko dago. Goiz-goiz hasia eta oso gogorra da. 25 urterekin hasi eta maila horretan 10 urte agoantatzea oso zaila da. Eta ni 30 urtez geroztik hobeto nago. Orain 35 urte dauzkatz.

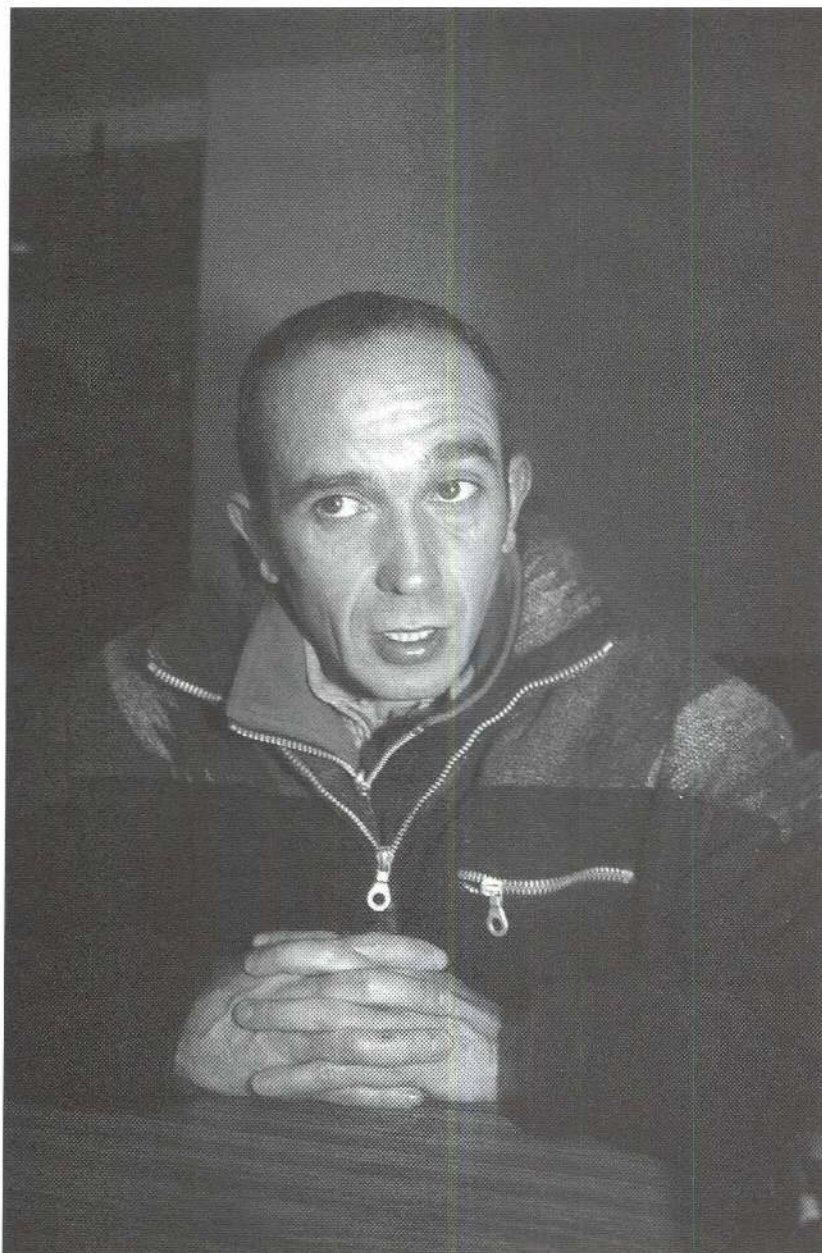
H.- Eta non dago muga? Sidneyko Olinpiadetan ere hortxe edukiko zaitugu?

D.G.- Martin Fizek esaten dit baietz. "Nik badakit beste 2 urtean **derrigor** ibili behar dudala, Adidasekin kontratua 98ra arte daukat. Hortik aurrera ez dakit. Baina nire asmoa da urtero-urtero mantentzea maila honetan. Hor dago Carlos Lopez: 38-39 urterekin irabazi zuen Los Angelesko Olinpiada. Eta handik urte betera munduko errekorra maratoian. Baina nik neurea egin beharko dut".

Noizbehinka parranda txiki bat egitea ere ona da"

H.- Horretarako ilusioa beharko da, eta gazte sentitu oraindik?

D.G.- Bai. Ni bai. Eta **noizbehinka** parranda txiki bat egin. Kirola oso gogorra da, eta Japoniatik etorri eta gero parranda txiki bat bota beharko dugu. Nire asmoa da hiru-lau hilabete puntan ibiltzea, eta gero hilabete edo hamabost egunetan lasaiago. Entrenatu bai, baina ez orain bezala.

"Behin ere ez nuen pentsatu maratoian hain aurrean ibiltzea".

NONDARRA:

ADINA:

EMAITZARIK HOBERENAK:

Azkoitiarra (Azpeitian bizi da orain)

35 urte

- Bartzelonako Olinpiadetan 9., 1992an
- Fukuokako Maratoian 3., 1992an, (Espainiako errekorra)
- Fukuokako Maratoian 4., 1995ean (bere errekorra hautsi zuen: 2:09:51)
- Fukuokako Maratoian 4., 1996an
- Munduko Txapelketan 6., 1995ean
- Europako Txapelketan 2., 1994an
- Behobia-Donostia Klasikan 1., 1992 eta 1994an

DERRIGOR.- Ezinbestean. Necesariamente.

NOIZBEHINKA.- Noizean behin, tarteka. De vez en cuando.

H.- Ba al dago kirol honetatik bizitzerik?

D.G.- Gure mailan bai, publizitatearekin. Adidasekin oso ondo gaude. Eta probetatik ere bai. Hor aurrean munduko hamar hoberenen artean dabilenak badu irtenbidea. Diru asko mugitzen da hor. Hara! Orain maleta hartu eta Japoniara, Koreara, New Yorkera... Fukuokako maratoiak 300 milioiko presupostua du, eta 120 pertsonak korritzen dute bakarrik, eta horietatik 20 onak bakarrik.

H.- Oraingoz bai, baina gerora? Badaezpada ere kirol-denda daukazu Azpeitian.

D.G.- Ez daukat pentsatuta hau laga eta gero ezer ez egitea. Denda daukat hemen Azpeitian, Jesus Aranbarriekin. Bost urte badituz dendarekin. Eta denda kirol-munduan sartuta dago. Nahiago horretan ibiltzea. Atletismoa laga eta gero, gazteei laguntzea da nire asmoa, atletismoan laguntzea piskat, ez erretzeko.

Eztarria hartuta

H.- Joan den asteburuan Behobia-Donostia Klasikan Juzdado madrildarraren erritmoari eutsi ezinik ibili zinen. Zer gertatu zen, ba?

D.G.- Larunbatean eta igandean gaizki ibili nintzen, eztarria hartuta. Ez nuen pentsatu horrek hainbeste indar kenduko zidanik. Baina nahiago izan nuen isilik egotea, ze bestela jendeak esango zuen: *beti bada zeozer!* Baina Alberto Juzdadok badaki hori, nire etxean egon zelako. Hark badaki nola nagoen, eta *Hi trankil egon! Nik erritmo nahikoa bizia eramango diat, eta hi atzetik!* Gaintxurizketako aldapan **konturatu** nintzen ezin nuela haren erritmoa mantendu, **giharrak** izorratu gabe. Handik hiru aстера Fukuokako maratokia nuen, eta ezin arriskurik hartu. Baina segi egin behar neure erritmoan. Niretzako proba polita izan zen, Atlantako Maratoiak geroztik ez baitut beste

EUSKARA KALEAN IKASI

2 H.- Ba al dakizu buruz Laja eta Landakanda trikitilariak egin zizuten kanta?

D.G.- Buruz ez. Baina badaukat etxean. Ez daukat gogoan, aspaldi ez dut **aditu**. Akordatzan naiz Atlantako Olinpiadetako kontzentrazioan, Segovian, Martin Fizek **txantxetan** esan zuena: "*Abesti bat egiten diote eta kokoteraino abesti horrekin!*". Gustora nago kanta horrekin. Gainera, Laja eta Landakanda oso ezagunak ditut. Gustatzen zaizkit asko trikitilariak eta bertsolariak.

H.- Euskaraz ari gara **lasai** asko, baina zu euskaldun berria zara, ezta?

D.G.- Bai. Bueno, baina ni ez naiz joan ikastolara eta euskaltegira ere ez. Nik neure euskara ikasi dut lagunekin, baseritarrekin, gazteekin. Gero itsasoan ere ibili nintzen 3 urtetan, Getarian, arrantzan, 17 urterekin. Nire euskara da Getariakoa, Azkoitikoa, Azpeitikoa... dena nahastuta. Baina inportanteena da egitea.

H.- Eta koadrilakoek eta, **gogor egiten** al zizuten euskaraz egiteko?

D.G.- Bueno, batzuetan aldrebes: ni ikusi eta erdaraz askok. Nik euskaraz erantzun eta haiek erdaraz. *Nik ikasi behar det euskaraz, nik. Nik ere bai ikasi gura erdaraz*, besteak. Halaxe.

H.- Korritu aditzarekin **buruhausteren** bat izan omen duzu komunikabideetan.

D.G.- Euskal Telebistan?... Egun batean, elkarrizketa batean, hasi nintzen... Nola izan zen? *korritu nuen edo korritu nintzen... ez dakit nola korritu nintzen*, telebistatik zuzenean. Hasieran, **urduri** nengoen eta.

inongo lehiaketan parte hartu. Eta Fukuokako Maratoiarako entrenamendu bezala ere...

horrelakorik, eta munduan ere gutxi. Atletismoarentzako oso ona da, oso ona, eta zaindu egin behar da.

Nire bizimodua asko aldatu da Bartzelonako Olinpiaden ondoren"

H.- Behobia-Donostia Klasikako **antolatzaileak** korrikalariak **murritz**u ala ez eztabaidan ari dira, 11.000 lagun gehiegi direla. Zer uste duzu zuk?

D.G.- Pentsatu egin behar da leku gutxi dagoela Behobiako irteeran. Ikusi behar da alda litekeen irteera hori hainbeste jenderentzako. Niretzako inportantea da hamar milatik gora lagunek hogeik kilometroko proba batean korritzea. Ikaragarria da! Estatuan ez dago

H.- Lehenago aipatu duzu Alberto Juzdado laguna duzula eta Martin Fiz ere bai. Beste kiroletan **lehiakideak etsaiak** izaten dira askotan. Hemen ez al da lehia-girorik?

D.G.- Pentsatu egin behar da maratokia oso gogorra dela. Elkar ondo eraman behar, bestela... Nahikoa gogorrak egiten dira entrenamenduak. Eta hortik kanpora ere beti borrokan hasten bagara, gogorrago. Baina, denak ez dira horrelakoak. Antonio Serrano nire kontra ibili da beti, olinpiadetara joaterik izan ez zuelako. Hark pentsatzen du ni baino hobea dela. Bera oso atleta ona da, baina pertsona bezala ez da ezer. Eta lehenbizi pertsona izan behar.

ZE.- Bada. Pues.
KONTURATU.- Jabetu, ohartu. Darse cuenta.
GIHAR.- Músculo.

ANTOLATZAILE.- Antola(tu)+tzaile. Eratzzailea. Organizador/a. Era berean: saltzaile, laguntzaile, galtzaile...
MURRIZTU.- Urritu, gutxitu. Disminuir.
LEHIAKIDE.- Lehia(tu)+kide. Competidor/a. Era berean: adiskide, lankide, ikaskide...
ETSAI.- Arerioa, aurkaria. Enemigo.

BURUZ JAKIN.- Saber de memoria.
ADITU.- Entzun. Oir.
TXANTXA.- Jolasa. Broma.
LASAI ASKO.- Oso lasai.
GOGOR EGIN.- Behartu. Obligar.
BURUHAUSTE.- Kezka. Quebradero de cabeza.
URDURI.- Artega. Nervioso/a.

SANTIAGO YANIZ: "Kaletarrok gutxi zaintzen dugu mendia"

2 Santiago Yaniz Aramendia ezagutuko duzue. "Argazkilari baten memoriak" bideoan, lehendabiziko **atalean**, ikusi zenuten bere furgoneta eta guzti. Santik ez du Santio-Bidea egin, baina oso **ibiltaria** da. Euskal Herriko paraje asko eta asko ezagutzen ditu. **Domeketan** DEIaren **gehigarrian** azaltzen ditu toki horiek. Aldizkari askotan hartu du parte: *Natura, Pyrenaica, Desnivel, Viajar, Escalada, Aire Libre...* **HABE** aldizkarian ere **esku hartzen** du oraindik ere. *Sendoa, Etor, Everest* eta beste **argitaletxe** batzuekin ere lan eginga da argazkilari mendizale hau. Ia 5 orrialdeko curriculuma eman zigun.

HABE.- Zer izan da lehendabizi: mendia ala **argazkilaritza**?

SANTIAGO YANIZ.- Mendia. Eskolan mendira joaten ginen, eta ni taldeko argazkilaria nintzen. Gero, eskolan bertan, laborategiko lana egiten ikasi nuen, zuri-beltzeko argazkiak ateratzen. Nire lehenengo argazkiak mendiko argazkiak izan dira.

H.- Mendia argazki-kamararen bidez ikusten duzu zuk.

S.Y.- Bestela ere bai, neure begiekin ere bai. Baina kamarak eraginda beste modu batekoa da nere **begiratu**a. Begiratzen dut pentsatuz **zelako** argazkia dagoen begirada horren atzean. Zurekin berbetan nago, eta ikusten dut plano bat, zelako argia dagoen... Mendian berdin...

H.- Zertara joaten zara mendira, **osteratxo bat egitera, aldatz** gogorrak igotzera...

S.Y.- Piskat gogortxua gustatu izan zait beti. Gazteak ginen, eta hasi ginen mendia ezagutzen, Pagasarrira korrika joaten... Entrenatzen... Mendi-taldeko arraroenak ginen, eskalatu egiten genuen...

H.- Domekako DEIAn edonork egiteko moduko **txangoak** azaltzen

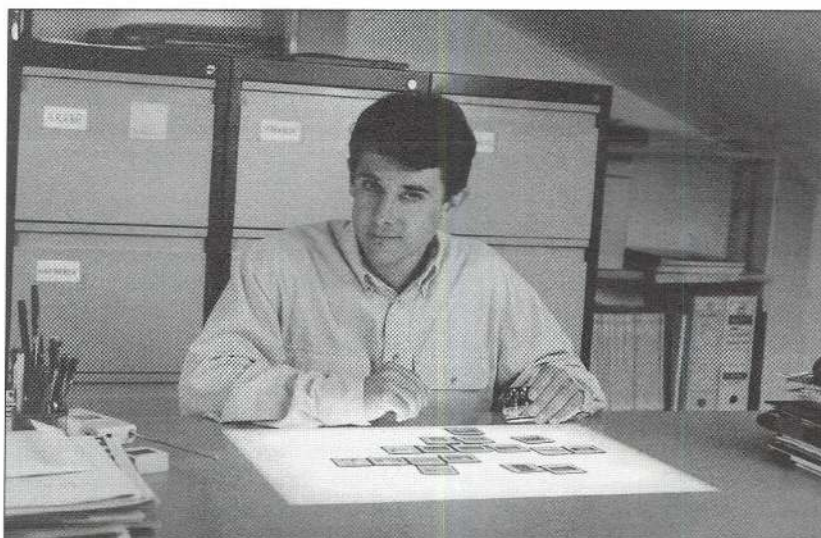
dira. Baina **antz** handiago duzu Peña Santiagorekin Angulorekin baino.

S.Y.- Bai. Erreportaiak idazten ditut: kultura sartzen dut, zer ikus litekeen, artea, jateko tokiak... Udazkena oso polita da paseatzeko... Negua ere **atsegin dut**. Euskal Herria ez da oso zabala, baina leku zoragarri asko dago, pasa liteke bizi osoa, eta ez bakarrik mendiak ikusten, festak, erritoak ere hor daude.

Historia galtzen badugu, ez daukagu ezer"

H.- Eta zer egiten du mendizale batek mendian eguraldi txarrak harrapatzen duenean.

S.Y.- Ibili eta ibili. Domekan egon ginen Eretzan. **Tontorrean** ordu bete egon nintzen, lainoa noiz baztertuko, inguruko **mendilerroak** ateratzeko argazkitan. Azkenean ez nituen atera.

"Bizi osoa pasa liteke Euskal Herrian, eta ez bakarrik mendiak ikusten, festak, erritoak ere, hor daude".

ARTXIBOKO ARGAZKIAK

ATAL.- Zatia. Parte, capítulo

IBILTARI.- Andariego.

DOMIKA.- Igandea.

GEHIGARRI.- Suplemento.

ESKU HARTU.- Parte hartu.

Participar.

ARGITALETXE.- Editorial.

ARGAZKILARITZA.- Argazkilari+tza. Argazkilari-ofizioa. Era berean: alkatetza, barberutza, legelartitza...

BEGIRATU.- Begirada. Mirada.

ZELAKO.- Nolakoa.

OSTERATXO BAT EGIN.- Dar una vuelta.

ALDATZ.- Malda, aldapa. Cuesta.

TXANGO.- Ibilaldia. Paseo, viaje.

ANTZ.- Itxura. Parecido, semejanza.

ATSEGIN DUT.- Gogokoa edo gustukoa dut. Me gusta.

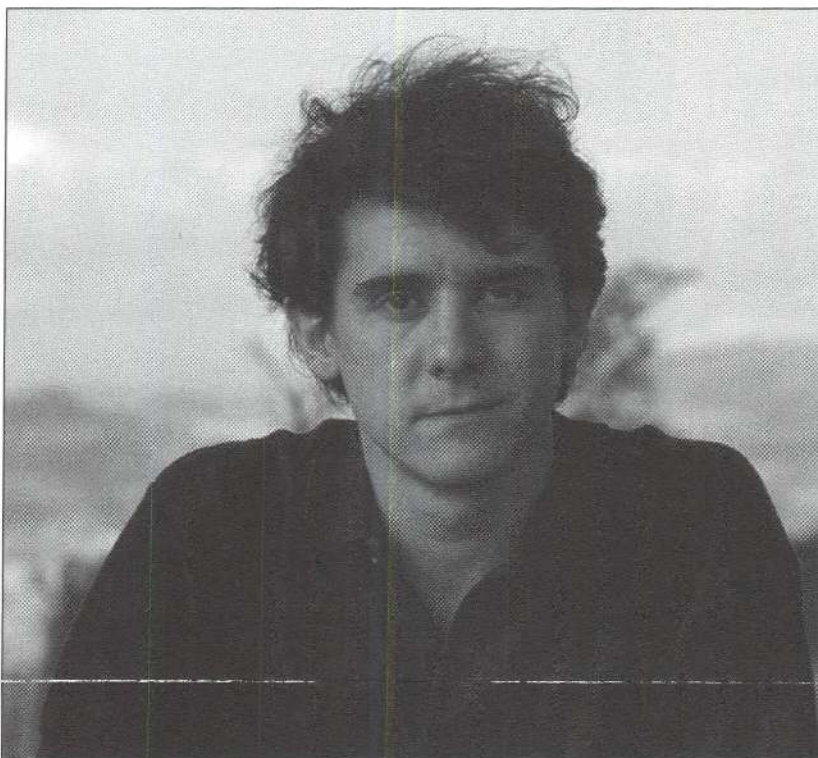
TONTOR.- Gailurra, erpina. Cumbre.

MENDILERRO.- Mendikatea. Cordillera.

HABE 265

**SANTIAGO YANIZEN ARGAZKIAK
HAINBAT LIBURUTAN**

Bizkaia Puntatik Puntara
Dima y Mungia
Gernika
Itsas Basterra: Guia de la Costa Vasca
Ibaiak eta Aranak
Loiola: Arte e Historia
150 Años de Fotografía Vasca
La Literatura en la Artes
Joyas de la Gastronomía Vasca
Mendiak

Ia bost orrialdeko curriculuma eman zigun.

H.- Batzuetan furgonetan eramaten duzu ordenadorea.

S.Y.- Garai batean gehiago. Segun ze lan den. Hiru edo lau egunerako joaten naiz mendira, eta seiatarako ilun dago igoal. Denbora aprobetxatzeko eramaten dut.

H.- Kaletarrok zaintzen dugu mendia?

S.Y.- Gutxi. Oso geldi ari gara ikasten. Mendira jende asko joaten da. Hainbat lekutara **larregi**. Hori Parke Naturaletan ikusten da argi. Bertako jendeak zaintzen du hobeto mendia. Leku batzuk ezagutzen ditut, baina ez ditut aipatzen inon. Ez askorik, baina, nik ere baditut neure sekretuak. Parke Naturaletan paraje ederrak daude, eta hara doa jendea,

Argazkilari baten memoriak

uholdeka. Eta parke ez direnak, horiek ez al dira zaindu behar? Hor ere badira paraje **eder askoak**.

**Parke Naturaletatik
kanpo ere, toki zoragarri
asko dago**

H.- Liburu bat prestatzen ari zara **antzinako** bideei buruz.

S.Y.- Bilbo inguruko bideak dira, galdutakoak asko. Baina edadeko jendeak oraindino gogoan dituenak: "Hemendik etortzen ziren **atsoak** abarkakin **gobara egitera**..." Hori da sano polita, zahartxo bategaz berbetan geratzea... Ez da argazkiak ateratzeko, baina esperientzia moduan... sano polita. **Oroimen** hori jaso.

H.- Gipuzkoa, Bizkaia eta Arabako arkeologia industrialak **plazaratua** duzu argazkietan. Lan horrek ere asko du oroimenetik.

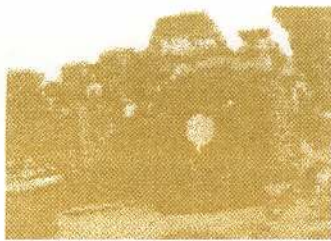
S.Y.- Historia galtzen badugu, ez daukagu ezer. Dena ez dago gordetzeko moduan, baina sinbolikoena...

H.- Euskara ere gorde duzu, ikasi...

S.Y.- Beno, bai. Orain alabak zuzentzen dizkit **akatsak**.

LARREGI.- Gehiegi.

U HOLDEKA.- En tromba, en tropel.
EDER ASKOAK.- Oso ederrak.
ANTZINA.- Aspaldia. Antigüedad.
ATSO.- Emakume edadetua.
GOBARA EGIN.- Arropak garbitu.
Hacer la colada.
OROIMEN.- Oroitzapena, gomuta.
Recuerdo.
PLAZARATU.- Argitaratu. Publicar.
AKATS.- Hutsegitea. Error.

12 Argazkilari baten memoriak

BIDEA

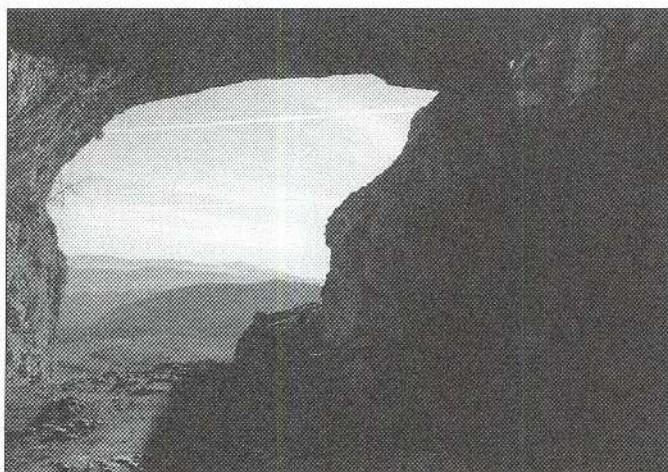
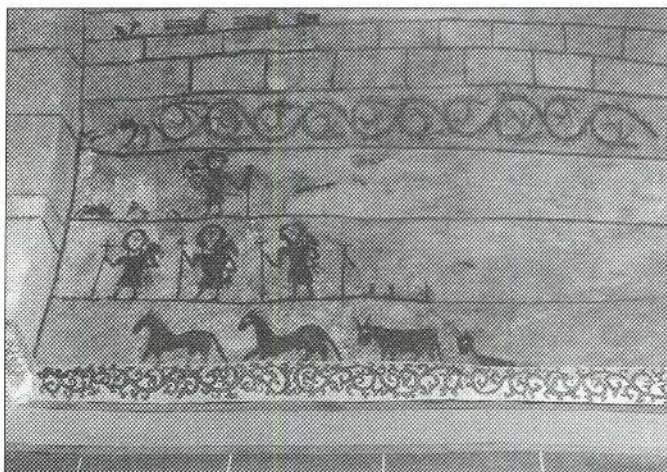
3 Esan azkar egiten da, baina sei hilabete badira Eskoziara joan zinela. Luze, oso luze egin zaigu Larraitzi eta biori. Datorren astean gurekin izango zara, eta **gaitzerdi!**

Egin dudan azken **lantxoa** Santio-Bideari buruzkoa izan da, Arabako zatira mugatu naiz, hori baita gutxien ezagutzen dena. Ez dakizu nola gozatu naizen!

Compostelaraino iristeko, gorputza ondo prestatu behar da, **are hobeto** burua. Nahiz 800 kilometroko bidea izan, gorputza izango da gutxienekoa **ziurrenik**. Bidean zeure burua aztertzen duzu, zeure bizitza: Zer egiten duzun mundu honetan, jendearekiko harremanak... zer ez diozu galdetzen zeure buruari! Erabakirik **xumeena** ere zalantzan jartzen duzu azkenerako. Izan ere, horrenbeste kilometrotan, bakardadeak askotan **jotzen** dizu **aldaba**... eta bizitza ere horixe baita, jaiotzetik hil arterainoko bidea...

Hala esan zidan Santio-Bidea ondo ezagutzen duen lagun batek: "**Nahi izatera, kirol hutsa** izan liteke bidea, eta ez zara ezertaz **jabetuko**. Baina behin bidearen esanahian sartzen bazara, **erne**, hasi hasiko zara, baina bukatu, **auskalo** nola bukatuko duzun!"

Beno Miren, esan bezala, txikia eta biok Miarritzeko aireportuan egongo gara zure zain. Bitartean, bi musu.

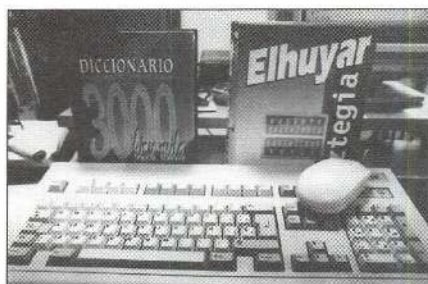
ARGAZKIAK: HABE

GAITZERDI! - ¡Menos mal!
LANTXO. - Lan+txo. Lan txikia.
ARE HOBETO. - Mejor aún.
ZIURRENIK. - Segurki. Ciertamente.
XUME. - Apala, erraza. Sencillo.
ALDABA JO. - Atea jo, deitu.
NAHI IZATERA. - Nahi baldin bada, nahi izanez gero.
KIROL HUTS. - Kirol soila. Mero deporte.
JABETU. - Ohartu, konturatu.
ERNE. - Adi, argi. Atento.

AUSKALO. - Batek daki. A saber.

GOSEA KENTZEKO DIRU GUTXI DU FAO-K

1 800 milioi lagun **daude goseak** munduan. FAO-ren datuak dira. **Erakunde** horrek 174 herrialdetako **buruzagiak** bildu ditu Erroman. Munduko gosea kentzeko plangintza egin dute. Baina, **helburu apalak** izan dituzte: 2015erako gosetuak 400 milioira **murritztea**. Diru asko behar da arazoa konpontzeko, eta FAO-k ez du nahikorik. Herrialde aurreratu bakar batean **argaltzeko** diru gehiago gastatzen dute urtero produktuetan, FAO-k **halako 20**.

HIZTEGIAK ORDENADORERA

1 3000 hiztegia eta Elhuyar hiztegia asko saldu dira aurtan. Eta orain ordenadoreetara eraman dituzte. Ez dira paperezkoak **berberak**. Informatikaren **abantailak** dituzte.

BILBON ETXEKO HONDAKIN TOXIKOAK BILTZEN

1 Jendeak **zaborretara** edo komunetik behera botatzen ditu hondakin toxikoak: pintura, **lixiba**, **labe-garbikaria**... Zer egingo du, bestela? Baina hondakin toxiko horiek **izugarri kutsatzen** dute. **Irtenbidea** bilatu behar zaio arazoari: hondakin horiek **bereiztu** eta aparte jaso. Hori egin dute Bilbon, hilabete batean. **Ondorioak** aztertu eta gero, agian jarraitu egingo dute horretan.

ARGAZKIAK: X. ELGEZABAL

HIRIETAKO BARATZEAK

1 Iruñean, Baionan, Donostian... baratze txiki ugari daude. Baina baratzea ez da denborapasarako bakarrik. **Baratzekari** eta **ortuari** asko biltzen da hirietako baratzetan, eta horiek jan egiten dira. *Unescoren Albistarian*, 102.alean, idazlan bat dago horretaz. Datu asko bildu dituzte: Berlinean 80.000 baratzetik gora daude, mundu osoan hirietako familien %25-75ak baratzekariak egiten ditu... **Gomendio** bat ere egiten dute. Hiria oso kutsatuta badago, letxugarik ez **aldatzeko**.

GOSEAK EGON.- Gose egon.
ERAKUNDE.- Institución.
BURUZAGI.- Jefe.
HELBURU.- Xedea.
APAL.- Umila. Modesto.
MURRIZTU.- Gutxitu. Disminuir.
ARGALDU.- Mehetu. Enflaquecer.
FAO-K HALAKO 20.- Veinte veces más que la FAO.
HIZTEGI.- Diccionario.

BERBERA.- El mismo.
ABANTAILA.- Ventaja.
HONDAKIN.- Residuo.
BILDU.- Recoger.
ZABOR.- Zakarra, zarama. Basura.
LIXIBA.- Lejía.
LABE-GARBIKARI.- Limpiahornos.
IZUGARRI.- Ikaragarri, asko.
KUTSATU.- Contaminar.
IRTENBIDE.- Solución.

BEREIZTU.- Apartatu. Separar.
ONDORIO.- Emaizta. Resultado.
BARATZE.- Ortua. Huerta.
BARATZEKARI.- Producto de huerta.
ORTUARI.- Baratzekaria. Verdura.
GOMENDIO.- Aholkua. Recomendación.
ALDATU.- Landatu. Plantar.

HABE

euskara ikasten ari garenon aldizkaria

Helbide honetara bidali behar da:

HABE aldizkaria
Vitoria - Gasteiz kalea, 3
20009 DONOSTIA

Izen-deiturak: .....
 Identifikazio Fiskalaren Kodea .....
 Kalea: ..... Zenbakia: ..... Telefonoa: .....
 Herria: ..... Probintzia: .....
 HABE Aldizkaria jaso nahi dut etxean.
 Honela ordainduko dut: Kontu korronte bidez (Urtean hamarika ale: 3.100 pezeta).
 Hauxe da: Bankua edo Aurrezki-Kutxa .....
 Sukurtsala: .....
 Zenbakia: .....

BAI, ESAN

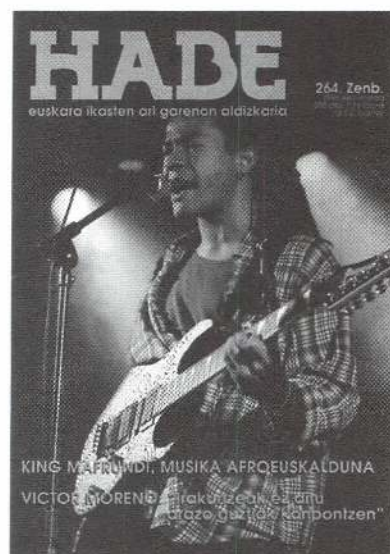
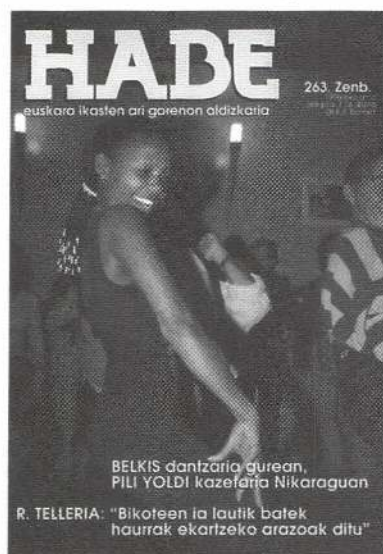
HABE ALDIZKARIA BERRITZEN

2 **Duela bi urte** egin genuen azken **aldaketa**. 1995.eko urtarrileko alean aldizkariaren formatoa aldatu genuen, txikiagotu alegia, besteak beste, aurrekoa fotokopiatzen zaila omen zelako. Orain, hamabosgarren **urteurrenean**, aldaketa handiagoak ditugu **abian**.

Joan den udaren hasieran inkesta bat egin genuen euskaltegietako irakasleen artean: 65 irakaslek hartu zuten parte ikerketan. Erantzunak aztertu eta aldizkaria berritzeko **iradokizun** asko **geureganatu** ditugu: irakasleek behe-mailako idazlan gehiago eskatzen dituzte, artikuluko motzagoak, gai **erakargarriagoak**, gazteagoak...

Hilabete hauetan, ezer aipatu gabe, hasiak gara horietako batzuk poliki-poliki sartzen. **Agian konturatuko zineten** azken hilabete hauetan idazlan luzeak **lauki** batzuen bidez **zatitu** ditugula, eta **zenbaitetan** atal berriari maila beheagokoa jarri diogula. Gaietan eta azaletan ere ikusiko zenuten **aldea** aurrekoekin konparatuta.

1997an beste zenbait aldaketa jarriko ditugu bidean: sailen bat kendu, besteren bat **sortu**, maketa etxean egin, argitalpen honen **hedapen**-bide nagusia fotokopia dela kontuan hartuta, aldizkaria eguneratu eta abar.

BERRITU.- Renovar.
DUELA BI URTE.- Orain dela bi urte. Hace dos años.
ALDAKETA.- Alda(tu)+keta. Cambio.
URTEURREN.- Aniversario de año.
ABIAN.- Martxan.
IRADOKIZUN.- Sugerencia.
GEUREGANATU.- Geure egin. Hacer nuestro, apropiarnos.
ERAKARGARRI.- Atrayente.
AGIAN.- Beharbada. Tal vez.
KONTURATUKO ZINETEN.- Os habréis dado cuenta.

IKASLEAK. 1995-96 IKASTURTEA

2 Joan den ikasturteko datuak dira hauek. Euskal Herriko Lurralde Autonomoko berrogei euskaltegietan 48.307 ikasle aritu ziren euskara ikasten: Araban 7.039, Bizkaian 26.473 eta Gipuzkoan 14.795. Guztira, 57.039 matrikula.

1995-96 IKASTURTEA

ARABA												
ELKARTEA	EUSKALTEGI PUBLIKOAK			EUSKALTEGI HOMOLOGATUAK			EUSKALTEGI LIBREAK			GUZTIRA		
	EUSK	IKASLEAK	MATRIKUL	EUSK	IKASLEAK	MATRIKUL	EUSK	IKASLEAK	MATRIK	EUSK	IKASLEAK	MATRIK
UDAL EUSKALTEGIAK	1	438	581							1	438	581
BERTAN				2	1.351	1.470				2	1.351	1.470
AEK				3	1.738	2.072	5	350	386	8	2.088	2.458
IKA				3	2.886	3.362	1	181	181	4	3.067	3.543
BESTERIK							2	95	95	2	95	95
GUZTIRA	1	438	581	8	5.975	6.904	8	626	662	17	7.039	8.147

BIZKAIA												
ELKARTEA	EUSKALTEGI PUBLIKOAK			EUSKALTEGI HOMOLOGATUAK			EUSKALTEGI LIBREAK			GUZTIRA		
	EUSK	IKASLEAK	MATRIKUL	EUSK	IKASLEAK	MATRIKUL	EUSK	IKASLEAK	MATRIK	EUSK	IKASLEAK	MATRIK
UDAL EUSKALTEGIAK	21	7.092	7.994							21	7.092	7.994
BERTAN				4	7.226	9.529				4	7.226	9.529
AEK				8	3.619	4.384	39	5.089	5.592	47	8.708	9.976
IKA												
BESTERIK				5	2.778	3.740	8	669	687	13	3.447	4.427
GUZTIRA	21	7.092	7.994	17	13.623	17.653	47	5.758	6.279	85	26.473	31.926

GIPUZKOA												
ELKARTEA	EUSKALTEGI PUBLIKOAK			EUSKALTEGI HOMOLOGATUAK			EUSKALTEGI LIBREAK			GUZTIRA		
	EUSK	IKASLEAK	MATRIKUL	EUSK	IKASLEAK	MATRIKUL	EUSK	IKASLEAK	MATRIK	EUSK	IKASLEAK	MATRIK
UDAL EUSKALTEGIAK	18	4.877	5.253							18	4.877	5.253
BERTAN				9	3.428	3.866				9	3.428	3.866
AEK				7	2.612	2.773	22	2.487	2.607	29	5.099	5.380
IKA												
BESTERIK				5	1.391	2.467				5	1.391	2.467
GUZTIRA	18	4.877	5.253	21	7.431	9.106	22	2.487	2.607	61	14.795	16.966

GUZTIRA												
ELKARTEA	EUSKALTEGI PUBLIKOAK			EUSKALTEGI HOMOLOGATUAK			EUSKALTEGI LIBREAK			GUZTIRA		
	EUSK	IKASLEAK	MATRIKUL	EUSK	IKASLEAK	MATRIKUL	EUSK	IKASLEAK	MATRIK	EUSK	IKASLEAK	MATRIK
UDAL EUSKALTEGIAK	40	12.407	13.828							40	12.407	13.828
BERTAN				15	12.005	14.865				15	12.005	14.865
AEK				18	7.969	9.229	66	7.926	8.585	84	15.895	17.814
IKA				3	2.886	3.362	1	181	181	4	3.067	3.543
BESTERIK				10	4.169	6.207	10	764	782	20	4.933	6.989
GUZTIRA	40	12.407	13.828	46	27.029	33.663	77	8.871	9.548	163	48.307	57.039

LAUKI.- Cuadro.
ZATITU.- Partitu. Dividir, cortar.
ZENBAITETAN.- Batzuetan. Algunas veces.
ALDE.- Diferentzia.
SORTU.- Asmatu. Crear.
HEDAPEN.- Zabalkundea. Difusión.

SAN PEDROKO BODEGOIA AZKEN TXANPAN

3 Gaur egun supermerkatu handiak daude pil-pilean, eta denda txiki asko ezinean. Pasaia San Pedroko denda hau ere txikia da, baina **bitxia**. Elizatik gertu dago, **arkupe** batzuen ondoan, **galtzarizko aldatzean**. Azken bederatzi urteotan dezente aldatu da lekua: denda ez ezik, taberna ere bada, eta garai batean mahaiak zeuden. Orain, berriz, **jeneroak** lekua kendu die ia mahai guztiei. Hango kaja-pila, hango botila bitxi, hango eskultura, Indurainen fotografiak, umorezko esaldiak... Zer ez dago Jose Mari Garziandia eta Maribel Telleriaren bodegoian!

Baina **aurki** ez da ezer egongo. Urte bete barru erretiroa hartuko du Jose Mari, eta ez dakite Maribel emazteak jarraituko duen ala ez. Jose Mari Lakuntzakoa da **izatez**, eta aita, Etxarri Aranazkoa zuen. Amaren familia San Migel azpikoa, Goñi Haranekoa. Emaztearen **sendia** Ataungoa eta Astigarretakoa: "Traspason zeon, etorri ginen orain dela berrogeita bat urte. Lehen ardoa saltzen zuten hemen, bi edo hiru urtez. Goizuetako Franzisko Arozenak zekan. Gero gu etorri baino lehen itxite egondu zen hiru urtez" esan zigun Jose Mari. Franzisko Arozenak ardoak jarri baino lehen sagardotegia izan zen. **Dolarea** saldu egin zuen J. Mari.

Gastua egiten duenari antxoia edo sardina-lata bat ematen diote

Jose Mari ez da sekula gaixo egon. Behin bost egun egin zituen gaizki, barizetatik. Ardoa saltzen zuten garaian zahar-jendea hara biltzen zen: "Jendea egoten zen porroi txikiak edaten. Saltzen giñuzen porroi txikiak, sardiña zaharrak..." esan zigun tabernariak. Lehendabiziko ardoak Mañerukoak ziren, barrikatik saltzen zuten zuzenean, eta ezagutu ditu egunean 400-500 litro ardo saldutako garaiak: "Riojanao

edukitzen giñun kontrarioa, eta alde egin zuen hemendio; bakarrik gelditu giñen. Nere ama egondu zen 88 urtetaraino lanen gurekin".

Orain markako ardoa

Orain 25 urte Pasaian bospasei ardo-almazen omen zeuden, oso handiak. **Egun** markako ardoa saltzen du **gehienbat**. Elkarrizketa egin genuen egunean jendea zain zeukan kanpoan. Gu barruan geunden **solasean**. Atea ireki zuenean, zortzi

bat lagun sartu ziren, batzuk dendara, **kuxkuxeatzera** beste batzuk, eta bat edo beste garrafoi eta guzti. Gabonetan 16 litroko anis-barrika 3 aldiz betetzen zuten egunean. Kontserbak, berriz, dendan saltzen ditu: Ondarroatik, Mutrikutik... ekartzen ditu. Dendak 20 urte ditu. Mostradorean zenbaketak egiteko **tresna** dauka, mekanikoa. Makinak ez daki **biderketak** egiten. Elektrikoa ere izan du, baina urarekin, esku bustiekin, hondatu egiten omen dira.

BITXI.- Berezia, deigarria.
ARKUPE.- Arku+pe. Soportal. Era berean: elizpe, zuhaizpe, pikupe...
GALTZARRI.- Adoquin.
ALDATZ.- Malda, aldapa.
JENERO.- Mercancía.
AURKI.- Laister. Dentro de poco.
IZATEZ.- Jaiotzez. De nacimiento, natural de.
SENDI.- Familia.

DOLARE.- Lagar.
EGUN.- Gaur egun. Hoy día.
GEHIENBAT.- Batik bat, batez ere.
SOLAS.- Hizketa, berriketa. Charla.

KUXKUXEATU.- Ikusmiratu, kirikatu. Curiosear, fisionear.
TRESNA.- Aparailua. Máquina.
BIDERKETA.- Multiplicación.

Beharbada Maribel Telleriak beste urte bete jarraituko du

Kanpoko edariak ere izaten ditu, merke, inork gutxi ezagutzen dituenak. Merke erosi behar omen da merke saltzeko: "Ahal duten lekun eosten dut. Vinos Otaegi, itxi zun, eta hango zeak ekarritut... Diru asko dekanak ez du hemen eosten". Eta jende ona, **xumea**, garai batean portura etortzen ziren errusiar eta kubatarak. Txanpain-klase bat ere badu **modu onean**, 295 pezetatan, Perelada. Izen bitxiak ere badira: "El hombre del saco", eta etiketan euskaraz eta frantsesez jarri du izena: Zakudun gizona/L'homme du sac. Ardoa da. Edo beste ardo-klase bat: "La polla negra": "Jumilla zaharra da". Ardo txarra ere dezente saltzen du. Hala esan omen zion behin **bezero** erdaldun batek. "Son unos líquidos asquerosos que tienen unas bolas que se deshacen en la boca". Hala esan digu: "Hortatik saltzen da asko". Bestalde, gastua egiten duenari propina ematen diote: sardina edo antxoa-lataren bat.

Indurain, Realá, Villasante, Tina Yanci...

Jende xelebre asko ezagutu dute J. Marik eta Maribelek. Adibidez, txabola xar batean bizi zen Julio Caracoles: "Joan nintzen *munizipales* horiekin, eta hilda zegoen. Ez giñun jakindu ze apellidu zekan, ez ezer. Ibili giñun leku guzitan bila, baina ez giñun jakindu". Munizipal asko nafarrak omen ziren lehen, Arbizuko bat, Erriberakoak. Beste nafar bat ere izana da bi aldiz edo: Realaren jarraitzaile **sutsua**, Lesakako Tina Yanci soinujoalea. TinaYancik emandako bi botila ditu apal batean, likorez beteta: botila bat Realeko jokalaria da, bestea Osasunakoa. Hirukoa osatzeko, hirugarren botila eskatu zion Jose Marik, baina Tinak ez ekarri nahi! Bilboko taldea ez omen du maite: "Lesakan deka kanposantun **hilarria ja** Realeko

Maribel Telleriak ileapaindegiko lana utzi zuen bodegoian hasteko.

Hantxe dago Atotxako egurrezko markagailua

kolorekin pintatuta". Txirindu bat ere badu **sabaitik** zintzilik. Tabernako mostradorean, Indurain, Paco Rabanne, eta Txirritaren argazki txikien ondoan kristalezko poto batzuk. Iparraldeko emakume bati erosten dizkio potoak; **ozpinarekin** egindako bixigarri bat

da, oilasko erreari eta botatzeko. Estimazio ona omen du bixigarriak. Emakume horrek eskopetarekin hiltzen omen ditu arratoiak. Potoen ondoan esaldi xelebre bat: "Tontoa izateko ez dago ezer ikasi beharrik". Esaldi gehiago ere baditu: "A beber, que son dos días", edo "W.C. Bienvenido a bordo", edo kartel handi batean "Prohibido arrojar basura bajo multa de 20 pts", edo Txirritaren bertso bat.

XUME.- Apala. Sencillo.
MODU ONEAN.- Merke. A buen precio.
BEZERO.- Parrokianoa. Cliente.
SUTSU.- Su+tsu. Gartsua. Ferviente, forofo.
HILARRI.- Lápida sepulcral.
JA.- Jada. Ya.

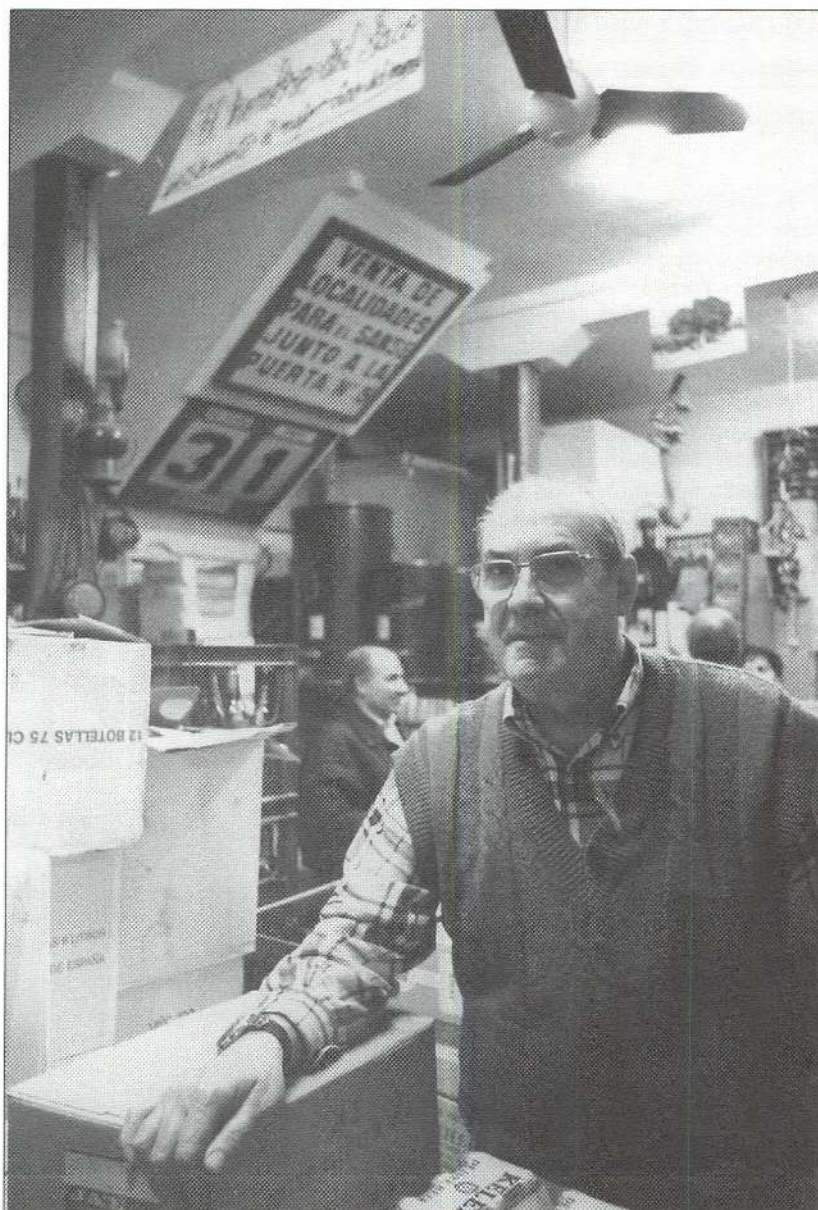
SABAL.- Techo.
OZPIN.- Vinagre.

2 Eta esaldi baten gainean, futboleko **emaitza** bat, Atotxakoa. Egurrezko **oholak** ziren **markagailu** elektronikoa ekarri aurretik. Real Sociedad-Tenerife partiduan **erabili** zituzten azkeneko aldiz. Emaitza 3-1 etxekoen alde. Hantxe dauzka tabernan jarrita, bai emaitza, bai oholak. Hurrengo partiduan markagailu elektronikoa estreinatu zuten. Atotxako markagailutik **gertu**, berriz, apaiz sotanadun baten argazkia, frontoi batean aterea 1913-14 urtean: Eramouspé apaiz pilotaria: "Ehun urte izangoittu, bizi bada" esan zigun. Behin Villasante, Satrustegi, Haritschelhar eta konpainia joan ziren dendara eta Euskaltzainburuak ezagutzen zuen apaiza.

Arrantzaleen ehun korapilo

Soka batean gora, sabairantz, egurrezko **tximu** bat doa. Tximuaren atzean koadro bitxi bat dago. Koadro horretan **hariz** egindako ehun korapilo daude, arrantzale batek eginak, guztiak diferenteak. Beste ehun ere egin nahi zizkion Jose Mariri, baina nahikoak bazituela esan zion nafarrak, geroago **beharbada hartuko zizkiola**. Baina hil egin zen arrantzalea.

Tximurik ez, baina katua badauka Jose Marik etxean. **Ehiztaria izaki**, beti izan ditu txakurrak. **Oilagorretara** joatea gustatzen zitzaion. Katuaren izena Isidoro. Oporretara joan, eta norbaitek utzitakoa: "Beterinarioa Ataungoa zan, Dorronsoro, katua oso zaharra zela esan zigun, ez dakit zenbat urte izangoittun Isidorok...". Baina semerik gazteenak ez zuen katua hiltzerik nahi. Jose Marik asko maite ditu animaliak. **Usoei** jana ematen ibiltzen da.

José Mª Garziandiaren atzean Atotxako markagailu zaharra.

EMAITZA.- Resultado.
OHOL.- Tabla.
MARKAGAILU.- Marcador.
ERABILI.- Usar.
GERTU.- Hurbil. Cerca.
KORAPILO.- Nudo.
TXIMU.- Tximinoa. Mono.
HARI.- Hilo.
BEHARBADA.- Agian. Tal vez.

HARTUKO ZIZKIOLA.- Que ya se los cogería.
EHIZTARIA IZAKI.- Ehiztaria baita. Pues es cazador.
OILAGOR.- Becada.
USO.- Paloma.

Iparraldean ez da agian, futbolekin bezala, talde profesionalik izanen

ERRUGBI PROFESIONALA, HIL ALA BIZI?

3 Hegoaldean futbola bezala, Iparraldean errugbia da arrakasta handiena duen kirola. **Berriki** arte lehen mailako 64 talde ari baitziren Frantziako txapelketan, gertatu da Iparralde ttiki honetatik 6 talde izatea 64 horietan: Baiona, Biarritz, Bokale, Donibane Lohitzun, Hendaia eta Maule. Baiona 3 aldiz izan da Frantziako txapeldun eta beste 4 aldiz galdu du finala, Biarritz bi aldiz txapeldun eta beste 3 aldiz finalean. Baionak bi aldiz eskuratu du Frantziako kopa, Biarritzek aldi bat eta beste aldi bat finalean galdu.

Euskal taldeek 8 aldiz irabazi dute, beraz, Frantziako finala bat eta beste zazpi aldiz galdu. 15 aldiz finalean ez da gaizki, kontutan hartzen baldin badugu Frantziako 55 milioi jendeetarik 250.000 baizik ez dela hemen.

Bakan ikusiko duzue Frantziako talde bat euskaldunik gabe. Nahiz hemengo talde batetakoak, nahiz beste zenbaitekoak izan, hegoaldean futbolekin gertatzen den bezala, hemengo errugbilariak ere joaten baitira beste nonbaiteko taldeetara.

Hona beste datu batzuk oraino: Baionatik Patrice Lagisquet 45 aldiz izana da internazional, Jean Michel Gonzalez eta Jean Irazabal 35, Peio Dospital 26, Christian Belascain eta André Alvarez bakoitza 20 aldiz.

Biarritzen, berriz, Serge Blanco 93 aldiz, Pierre Condom 64 aldiz, Michel Celaya 49 aldiz, Paxkal Ondartz 46 aldiz, Francis Haget 40 aldiz.

Beste datu batzuk errugbiaren pisua erakusteko Iparraldean: orotara 21 klub badira eta 4.582 gaztek badute errugbian aritzeko lizentzia. Baionan 400 bat errugbilari dira Aviron Bayonnais elkarteak, eta 260 ASB beste elkarte batetan; Biarritzen

500 bat. Aitortu behar da errugbilari guztiak ez direla hemengoak: **hala nola** Biarritzen bi badituzte beltzak, nahiz oso beltz gutxi ari den errugbian Frantzian. Baina, gorago ikusi bezala, hemengoak ere beste tokietara joaten dira errugbian aritzeko.

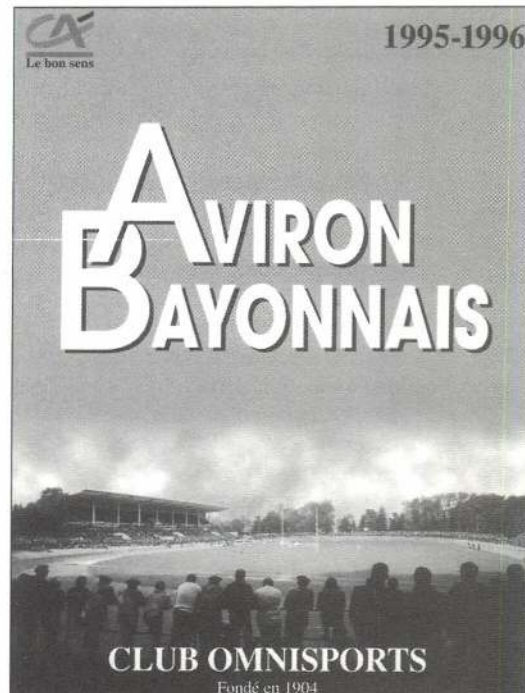
Talde profesionalak beharko ote dira ?

Hemendik goiti talde profesionalak beharko direla futbolekin bezala **aipu da** gero eta gehiago. Lehen zurrumurruak iazkoak dira, munduko kopa jokatu ondoan **jalgia**.

Gai horretaz mintzatu gara goi-mailako errugbia ezagutu duten bi jokalarirekin: Paxkal Ondartz, bere kirolari-bizi osoa Biarritzeko taldean egina duena eta Peio Dospital, Baionakoan ari izana. Errugbi profesional horren ideia sortu zen 1987an Zelanda Berrian jokatu zelarik munduko kopa. Beren aurrean zeuzkaten Zelanda Berriko eta Australiako errugbilariak, denak profesionalak ziren: errugbiaz besterik ez zuten egiten.

“Ni, ‘Lyonnaise des Eaux’ enpresan ari nintzen lanean. Kopa jokatzeko bi hilabete eta erdi eskatu

ziguten. Hilabete bat hartu nuen neure oporretarik. Baina beste sei asteak? Ez zituen ‘Lyonnaise des Eaux’ enpresak pagatuko. Eta aurrean genituenekin jokatzeko gai izan nahi baginuen, behar genuen kopako egunak aintzin, zenbait astez entrenamendu on bat egin.”

BERRIKI.- Orain dela gutxi, berriro. Hace poco tiempo.
BAKAN.- Gutxi, bat edo beste.

HALA NOLA.- Adibidez, esate baterako.
AIPU DA.- Aipatzen da, esaten da.
JALGI.- Irten. Salir.

Irabazi ez bazuten ere, finala jokatu zuten batere profesionalak izan gabe. **Hein** horretara heltzeko atseginak ere zerbait balio duela erranen dute zenbaitek. Baina ez dio normahik hilabete bat eta erdiko soldatari uko egingen atsegin horren izateko itxaropenean.

Baiona hirutan izan da Frantziako txapelkun; Biarritz bitan

Zer gertatzen da? Isilean, diru bat ematen diete, beren lana utzi behar dutenean errugbiagatik. Irabazten badute, dela Frantziako txapelketan ala Bost Nazioen lehiaketan edo beste nonbait, txkeño bat izanen dute. Baina diru hori ez da deklaratu, kontrabandakoa da. Eta badakizue zer gertatu zaion Tapie jaun **ospetsuari**, azpiz eman diru horrekin soberaxko josteta ari izanik. Ez joko garbian, egia erran!

Gero eta diru gehiago behar

Frantzian, gizarte sozialaren kutxak gaitzeko **ziloa** dauka, eta ahal duten **sos** guztiak ongi biltzen

hasi dira. Kirolariei emandako diruarengatik ere, kargu sozialak pagatu behar dira gaur egun. Soldata iduriko zerbait hunkitzen den unetik, **zango** bat profesional-munduan sartua da. Logika horretan abiatua eta ez da gelditzerik.

Orain arte errugbilari on bat bereganatu nahi zuen herri batek, lan bat aurkitzen zion. Ordu arte zeukana baino hobea: horrela dira hainbeste errugbilari (eta pilotari edo beste kirolari) hiriko langileetan edo hiriairentzat ari diren enpresa zenbaitetan sartuak.

Diruaren munduan sartuz gero, soldatak ematen hasiz gero, haratago joaten da. Zein baita soldata haundiena ematen duen taldea, hartara joanen da errugbilaria. Talde aberatsenak dituzte errugbilaririk hoberenak bereganatuko. Errugbilari hoberenak erosteko **enkanteak** izanen dira. Gero eta diru gehiago beharko da.

Iparralde honetan ba ote da diru aski orain bezala hiru talde izateko maila gorenean. **Ala** Paxkal Ondartzek, **ala** Peio Dospitalek geroa ilun ikusten dute alde horretarik. Posible da **zinezko** talde

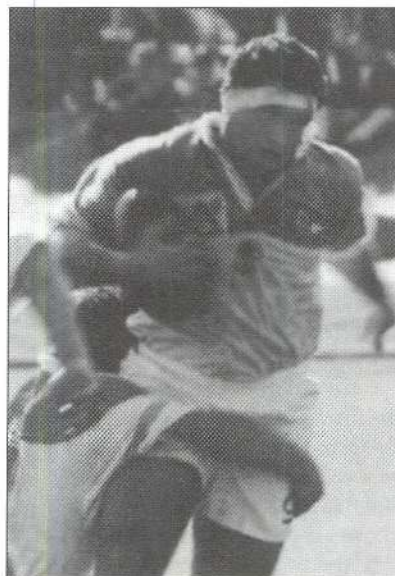
profesionalak Paris, Toulon, Grenoble edo Tolosa bezalako hiri handietan izatea (eta, oraino, futbolariak baino gutxiago pagatuz jokolariak), ingurumen aberats bat baita hiri horietan, errugbi-taldeak spontzorizatzeko.

Baina Iparraldean, Peio Dospitalek dioenez, Hegoaldeak dirurik sartzen ez badu, ez da ikusten nola izan litekeen, ez hiru talde orain bezala, ezta bat bakarra ere.

Batzuk beldur dira ez ote duen **errugbiarenak egin** gure txoko honetan, hoberen guztiak urrun joanen diren puntutik, dirua emanen dieten hirietara.

Aviron Bayonnais-ko arduradunek aldiz erran didate, sekulan ez dela errugbi profesionalik izanen futboleant bezala, baina erdi-profesional izanen direla talde batzuk: errugbilari gehienak afizionatuak, orain arte bezala, besteak aldiz, talde batek behar dituen hoberenak, pagatuak. Osoki edo parte, ondoan beste lan batekin.

Iparraldeari doakionaz, lehenago erran bezala, **menturaz** talde profesional bat izaten ahal liteke, baina gauza segurua, gehiago ez.

HEIN.- Maila, neurria.
OSPETSU.- Ospe+tsu. Famatua, sona handikoa.
ZILO.- Zuloa.
SOS.- Txanpona. Moneda.

ZANGO.- Berna. Pierna.
ENKANTE.- Subasta.
ALA....ALA.- Bai...bai, nola...hala. Tanto...como..., ya...ya.
ZINEZKO.- Egiazkoa, benetakoa. Real, verdadero.

ERRUGBIARENK EGIN.- Errugbia amaitu. Morir el rugby.
MENTURAZ.- Beharbada, agian. Tal vez.

Zerian gara?

Aurtengo sasoiari buruz **aldaketak** eginak dira eta, itxura guztien arabera, ez da inor profesionaltasunaren bidean sartu orainokoa. Ala Baiona, ala Biarritz beren bidean doaz. Biarritzekoa Serge Blancok hartu du eskutan duela zenbait hilabete, hain zuzen zenbaitek aipatu dutelarik talde bakar bat eta hura ona egitea Baiona eta Biarritzen artean. **Hautu** hori ez zuen onartzen: orduko zuzendariak demisionatu dute eta zuzendaritza berri batek hartu du eskutan errugbia, Serge Blanco buru. Honek dio Biarritzek segitu behar duela Biarritz izaten eta ez beste talde bat edo birekin bat egiteko desagertu, bere nortasuna galduz. Indar berri bat eman dio bere ekipoari. Ondoko hilabeteak erakutsiko dute zer ondorio izanen duen horrek.

Bakan ikusiko duzue Frantziako errugbi-talde bat euskaldunik gabe.

Baionan ez da krisirik gertatu, Biarritzen bezala, aipamen horiek izan direnean. Ez zen talde profesional bat egiterik aipu. Gorenetik, beharbada, profesional bat edo beste erostea afizionaduen taldea osatzeko. Aurtan ez da hoberenen mailan ari Baiona eta partidu asko galtzen du.

Talde aberatsek dituzte errugbilaririk onenak bereganatuko.

Egia da urteak beharko direla afizionatu-mailatik bestera pasatzeko, ez dela egunetik biharrera eginen. Baina aurtengo lehen partiduek ez dute ematen delako "urteak" horien lehenean gaudenik.

Errugbi-taldeak, hirientzako publizitatea

Diru asko beharko da talde profesional bat egiteko. Ekonomi mundutik sartu dirua. Baina orain arte duten diruaren gainera. Gaurko diru horren parte handi bat, taldearen hiriak ematen du: **asteburu oroz** beren hiria aipu da irratia, telebista eta egunkari guztietan errugbi-taldeak egin balentria edo **pettoeri** esker. Hiria errentzat publikitatea da, ezer kostatzen ez zaiena. Kendu errugbi-taldea eta adio publikitatea! **Kitorikakoa bederen.** Eta ez lukete inondik ere dirurik aski publikitate bera udaletxeko buxetetik pagatzeko. Diru bera eman ote lezake herriko etxe batek, Iparraldearentzat eta ez beretzat izan ez litekeen publikitatea pagatzeko?

Bestalde, ala Peio Dospital, ala Paxkal Ondartzek gauza bera azpimarratu dute. Profesionaltasuna oso **arriskutsua** dela jokalarientzat. Errugbilariaren bizia laburra da. Hamar-dotzena bat urte. "Adina pasatu eta etxera joan eta etxekoek eta lehengo auzoak baizik ez zaituzte gehiago ezagutzen. Eta zeure bizia egin behar duzu. Zelanda eta Australiako errugbilari profesional batzuk ezagutu ditut. Profesionalak ziren. Baina errugbia utzi eta lan-gabezia gelditu dira. Kontseilu bat eman behar banio gazte bati, hauxe da: lehenik segurta zeure bizia. Ikasi ofizio bat. Hura bizi guztirako izanen da. Errugbiak eman milioiek zenbait urte baizik ez dute irauten. Errugbiak eman dirua izan dadila **ogiaren gaineko erreximeta.**" Horra Meharineko errugbilariaren kontseilu ona.

Xipri Arbelbide

ALDAKETA.- Alda(tu)+keta. Cambio. Era berean: azterketa, garbiketa, orrazketa...

HAUTU.- Aukera. Elección.

ASTEBURU OROZ.- Asteburu guztietan. Todos los fines de semana.

PETTO.- Porrota. Fracaso, derrota.

KITORIKAKO.- Doanekoa. Gratuito.

BEDEREN.- Gutxienez, behintzat. Al menos.

ARRISKUTSU.- Arrisku+tsu.

Peligroso. Era berean: euritsu, eguzkitsu, harritsu...

ERREXIMETA.- Mermelada.

OGIAREN GAIKEKO

ERREXIMETA.- (Esamoldea) Miel sobre hojuelas, mejor que mejor.

H

AU MUNDUA

ITOIZ ERRALDOIA

1 Hemen Itoizekin ari gara gora eta behera. Baina Txinan munduko **ur-biltegiarik** handiena egiten ari dira. 2009. urtean bukatuko dute 40.000 langilek. 2 kilometro zabal eta 603 kilometro **luze** izango da, eta hiru **arroila** estaliko ditu urak. Milioi bat txinatar pasatxo etxerik gabe geldituko da. Biltegi horretako urak urtean 84.000 milioi kilobatio/orduko **sortuko** ditu, eta munduko **porturik** handiena egingo dute han, kostatik 2.000 kilometrotara.

ZER DA BADA, 62 MILIOI PEZETA?

1 **Bikote** bat joan da oportetan EEBBetatik Londonera. Eta **hiriburuko** aireportu batean lapurtu dizkiete **bitxiak**. Baina ez zuten lapurreta segituan **salatu**, ez zutelako Londonen egun asko **igaro** nahi. 13 egun pasa, eta orduantxe egin zuten salaketa. Lapurtutako bitxiak 62 milioi pezeta balio zuten. Hori zer da, bada, **zenbaitentzat?**: **diru** xehea.

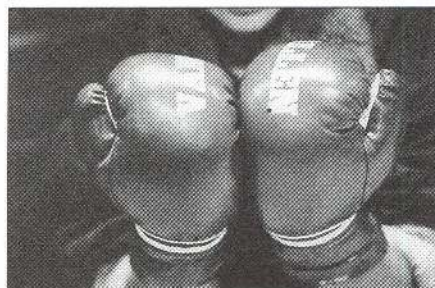
HERIOTZA ETA UMOREA

1 Lehengoan irakurri genuen egunkari batean. Emakume bat **alargun** gelditu, eta bere senarraren **hilarrian** esaldi hau jarri zuen: "Badakit **behintzat** gaur non lo egingo duzun". Grazioso!

ARGAZKIAK: X. ELGEZABAL

EUSKAL KIROLARIAK KAZETARI TELEBISTAN

Batzuek izugarrizko zartakoak ematen dizkiote hizkuntzari.

2 Txirrindulariak, boxealariak, errugbilariak, futbolariak... **Era** askotako **kirolari-ohiak** ari dira **esatari** ETB leian. Kirolaz asko dakite, baina euskaraz.... **Saiatu** dira **hobetzen**, baina bat edo beste kenduta, maila **kaskarra** dute: *perla*-mordoa aurkituko dituzue. Hizkuntza guztiek beren idiotismoak dituzte, eta ezin dira beste hizkuntza batera **itzuli zuzen-zuzenean**, esatari horiek egiten duten bezala: "baloia **lapikora** bota dute", "kirolariak denborarik onena markatu du", "beste ezker bat eman dio Chavezek", "jokalarik horrek diferentzia markatu du", "urdinak paperak galduta dabilta" "arratxa onean dago jokalarik hori", "baloia bandatara ireki behar da"...

ERRALDOL.- Gaitza. Enorme, gigante.
UR-BILTEGI.- Pantano.
LUZE.- Largo.
ARROILA.- Mendi-lepoa. mendi-zintzurra. Foz, desfiladero.
SORTU.- Crear, originar.
PORTU.- Puerto.
BIKOTE.- Pareja.
HIRIBURU.- Capital.
BITXI.- Joya.

SALATU.- Denunciar.
IGARO.- Pasar.
ZENBAITENTZAT.- Batzuentzat. Para algunos.
DIRU XEHEA.- Calderilla.
ALARGUN.- Viuda.
HILARRI.- Hobiharria. Lápida funeraria.
BEHINTZAT.- Gutxienez, behinik behin. Al menos.

ERA.- Mota. Clase.
KIROLARI-OHI.- Ex-deportista.
ESATARI.- Comentarista, locutor.
SAIATU.- Ahalegindu. Esforzarse.
HOBE.- Mejorar.
KASKAR.- Eskasa, erdipurdikoa. Regular.
ITZULI.- Traducir.
ZUZEN-ZUZENEAN.- Directamente.
LAPIKO.- Eltzeta. Olla.

HÄNDEL HEROIC ARIAS

James BOWMAN: Kontratenorea/The KING'S CONSORT
Zuzendaria: Robert KING.
HYPERION Etxea

2 Hau musika Barrokkoa da. Barrokkoa bere zentzu osoan: ponposoa eta operistikoa batzuetan, dramatikoa eta **izenburuak dioen bezala** heroikoa, bestetan. Ahotsa gizonarena da, baina gizon **irenduarena**, kastratuarena: soprano bat dirudi. Musika ulertzeko modu desberdin bat da hau, oso desberdina bere bizitasunagatik, baina aldi berean oso ederra.

Bilduma honek Händel-ek bere "super star" kastratuentzat konposatu zituen 11 aria zoragarri biltzen ditu. Aria hauek guztiak opera bakoitzeko heroiak kantatzen zituen (Julio Zesar, Oton, Ariodante, Rinaldo etab.), eta grabazio honetan Händel-en garaian **aurkeztzen** ziren modu berberan **gureganatzen** saiatu da James BOWMAN kontratenore **paregabea**.

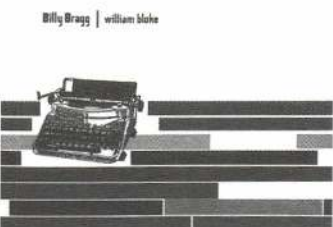
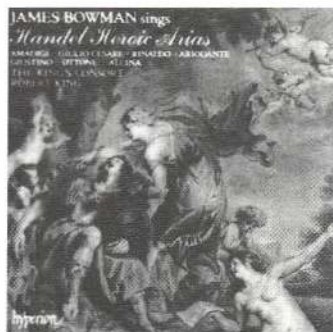
VAN MORRISON, GEORGIE FAME, BEN SIDRAN, MOSE ALLISON:

"Tell Me Something. The Songs Of Mose Allison". VERVE Etxea

3 Van Morrison irlandarra eta Georgie Fame ingelesa elkartu zaizkigu betidanik **mirestu** duten musikari **ezezagun** bati omenaldia egiteko asmotan. Mose Allison-ek, amerikar zuria izanik, beltzen Blues eta Jazz-ean oinarritzen du bere ibilbide musikala.

Van Morrison-en ustetan, Mose Allison mende honetako konposatzailerik handienetako bat da, Blues moderno inork baino hobeto ulertu baitu. Bere lana ezaguna zen **nonbait** jazz-zale, blues-zale edo gaur egungo literatura amerikarraren idazle eta irakurleen artean, baina guregana ez zen oraindik arrastorik ere iritsi.

Iñigo Zeberio

LATZEN

Kontzientzia Ala Infernua
2.500 pta.

2 Oñati herriaren azken produkzio musikala, diskogintzara **hurbildu** den berriena **behintzat** bai. **Latzen**, **laukote** Heavy-ak eraman zituen, joan den urtean, Euskal Herriko sari maketero gehienak. **Ordainetan** jaso zituzten diruen **emaitza** da honako disko hau. Euskal Herriko gazte rockeroentzat erreferentzia musikal berria. Diskoak, Heavy **Metallico**-aren indarra, Euskal Rock-a azken urte hauetan bereganatzen ari den epikotasuna eta melodia-ugaritasuna bildu ditu. Lehen **entzunaldietatik** sartzen dira erraz abestiak. Musika **bortitza**, baina melodia askoz **jantzia**.

BILLY BRAGG

William Bloke
2.900 pta.

3 Bere aurreko diskoko lehen singlearen azalean zetorren argazkia oraindik ez dut ahaztu. Autentikoa zen. **BB**, **Essex** hirian jaioa da, **Erresuma Batuko** hiri industrial tipiko horietako batetan. Kontua da, single hartako abesti printzipala **Sexuality** zela, oraindik ere bere abesti eta **arrakastarik** handienetako bat. Ba, argazki haretan ageri zen gure protagonista bide bazter batetan, eta haren atzean, auto-gidariei hirira sartzeko ezkerrean hartu behar zela erakusten zien kartela. Baina, **Billy Bragg**-ek bere gorputzaz hiriaren izenaren lehen bi **hizkiak** estaltzen zituen, bistan **SEX** bakarrik geratzen zen. William Bloke izeneko disko berri honetako kantuek umore, ironia eta ikutu politiko berbera dute.

JoseIna Etxeberria

IZENBURU.- Título.
DIOEN BEZALA.- Esaten duen bezala. Como dice.
IRENDU.- Zikiratu, osatu. Castrar.
DASTATU.- Gozatu. Degustar.
BILDUMA.- Colección.
AURKEZTU.- Presentar.
GUREGANATU.- Ofrecernos. (Hitzez hitz: Hacer llegar hasta nosotros). Apropiarnos.

PAREGABEA.- Berdingabea. Sin par.
MIRESTU.- Admirar.
EZEZAGUN.- Arrotza. Desconocido.
NONBAIT.- Dirudienez. Al parecer.
HURBILDU.- Hurreratu, gerturatu. Acercar.
BEHINTZAT.- Behinik behin. Al menos.
LAUKOTE.- Lau+kote. Cuarteto.
ORDAINETAN.- Trukean. A cambio.

EMAITZA.- Emaria. Fruto.
ENTZUNALDI.- Audición.
BORTITZ.- Sendoa, indartsua. Fuerte.
JANTZI.- Revestir.
ERRESUMA BATUA.- Reino Unido.
ARRAKASTA.- Exito.
HIZKI.- Letra.

GALIAKO GOZOKI GOZOAK OBELIX-EK BERBERAK UME BIZKOR ETA GOZOZALEENTZAT AUKERATUAK

Uderzo-Crabosen
Tarttalo/ Timun Mas, 62 orr.
2.500 pta.

2 Komiki honen azala ikusi nuenean, pentsatu nuen errezetak gezurrezkoak zirela, errezetak ere komiki zirela, baina ez, **benetakoak** dira. Postreak egiteko errezetak dira. Guztira hogeita zazpi errezeta budinak egiteko, bizkotxoak, tartak, madalenak, opiltxoak... Denetik dago. Postreak ondo **atontzeko**, pausoak **ordena jakin batean** egin behar dira; marrazkiek horretantxe laguntzen dute. Postre hauek Marie-Cristine Crabosenak dira. **Itzultzailea** Txiliku da. Beraz, ez izan kuidadorik!

LOTSAREN IGES

Ataño.
Auspoa, 170 orr., 1.600 pta.

3 Gaur egun **nerabe** asko **gelditzen** da **haurdun**. Eta etxe askotan **komeriak** izaten dira gai horrekin. Zer izango ote zen hori bera gure gurasoen garaian. Gai hori darabil bueltaka Ataño liburu honetan, **bortxaz** haurdun gelditutako nerabe baten larria, nola amak etxetik bota zuen haurdun

zegoela jakin zuenean. Umea jaio bitartean ahizparen etxean nola bizi izan zen, eta jaio ostean haurra Fraisoroko mojekin nola utzi zuten, eta amonak nola **zapuztu** zuen biloba, amak ihes egin baitzuen. Ama-seme horien ibilerak kontatzen dizkigu Ataño.

Honela dio liburuaren kontrazalak: "Orrelakoak gure artean beñi baiño geiagotan gertatu izan dira, zoritxarrez. Orregatik, egilleak ori aitortu ez badu ere, kontraera au egiazko gertaeretan **sustraituta** dagoala dudarik ez da". Nik ere halaxe uste dut: izan ere beti izan dira horrelako gertaerak gurean, baina ezkutatu egiten ziren... Eta ondo dago horrelakoak idatzita ikustea, hemen ez gara-eta beste inon baino zintzoagoak.

Azkenik, hitz bi: oraindik egongo da Auspoa saila ezagutzen ez duenik, beraz, gogorarazi bilduma honetan egile bakoitzak bere eskualdeko euskara erabiltzen duela, eta Ataño Errenteriakoa edo.

OIARTZUNGO HIZKERA

Idoia Fraile- Ainhoa Fraile
Oartzungo Udala, 264 orr., 1.000 pta.

3 Piskana-piskana ari dira horrelako liburuak **ugaltzen**. Ari dira **ikertzaileak** edizio kritikoak egiten, herrian herriko hizkera bizia jasotzen eta aztertzen, batez ere edadeko jendearena. Lehengo batean Oriokoa aipatu genuen eta orain Oartzunen txanda. Herri asko falta da oraindik. Beka bati esker burutu dute lan hau bi ahizpa **biki** hauek. Zerbait berria aipatzekotan, hauxe: hemen gazte-jendearen hizkera ere azaltzen dela.

Bi zati ditu liburuak. Bata gramatikaren deskripzioa eta bigarrena, esamolde, onomatopeia eta abarren bilduma. Besteak beste, prosodia da falta dena. **Hitzaurrea** Pilartxo Etxeberria euskaltzainak egin du, eta gogoeta bat egiten du hitzaurrearen azken aldera: behar-beharrezkoa dela, eta premiazkoa, euskara (ia) hutsean egiten den **eremuetan** gure aiton-amonen hizkera jasotzea, eta eredu den neurrian, hizkera-modu hori eskolan **txertatzea**.

RADIOBIOGRAFIAK

Harkaitz Cano
Elkar, 64 orr., 250 pta.

3 Lehen ere aitatu dugu atal honetan Enbido Txikira saila. Sail horretakoa da Elkarren liburuska hau. Berarekin hasten da saila. Ederki hasi ere. Munduko hamalau pertsona bildu ditu Canok **era** entretenigarri batean. Ez dira biografia soilak, tartean pasarte asmatuak ere badira eta. Pertsonaia ezagutuz gero, jolas polita izan liteke benetako eta **alegiatzko** pasarteak **bereiztea**. Baina nik uste onena zera dela: literaturazko pertsonaiak balira bezala hartu eta istorioak irakurtzea. Umorezko ateraldi asko sartzen ditu idazle donostiarrak. Eta batzuetan pentsatzen dugu, ateraldi eta guzti, ez ote den egia osoa idazten duena. Adibidez, Margaret Astor aitazten duenean.

Liburua aise irakurtzen da, istorio motzak direlako, baina egileak ez du bere hizkera, estiloa aldatzen Enbido Txikira sailera **moldatzeko**. Hau ez baita Elkarren Irakurmendi saila.

Jon Zabalegi

BENETAKO.- Egiazkoa, zinezkoa.
ATONDU.- Preparar.
ORDENA JAKIN BAT.- Un determinado orden.
ITZULTZAILE.- Traductor/a.
EZ IZAN KUIDADORIK!- Ez izan kezkarik!
NERABE.- Adoleszentea.
HAURDUN GELDITU.- Quedar embarazada.

KOMERIAK.- Problemas.
BORTXA.- Violación.
ZAPUZTU.- Arbuaiatu. Rechazar.
SUSTRAITU.- Errotu. Enraizar.
UGALDU.- Ugaritu. Multiplicar.
IKERTZAILE.- Iker(tu)+tzaile. Investigador/a.
BIKI.- Mellizo/a.

HITZAURRE.- Aitzin-solasa. Prólogo.
EREMU.- Esparrua. Area, ámbito.
TXERTATU.- Itsatsi. Injertar.
ERA.- Moldea, modua. Manera.
ALEGI.- Ficción.
BEREIZI.- Distinguir.
MOLDATU.- Egokitu. Adaptar.

PEDRO ALBIZURI: “Neure urterik zoragarrienak Ruandan pasa ditut”

3 Aurtengo udan Ruandara itzuli da berriz Pedro Albizuri apaiza. Bi hilabeteko bidaia izan da. Baina epe motz horretan izan du **astia** iraganarekin topo egiteko. Duela hogeit hamar urte arte misiolari ibili zen lurralde hartan, eta hara itzuli denean, ez du **aurrerapen** handirik ikusi: hutuen eta tutsien arteko gorrotoak gerrak pizten ditu orain ere, hilketak, milioitik gora lagunak inguruko lurraldeetara ihes egin beharra, gosea...

Pedro Albizuri Azpeitian jaio zen, 1938an. Bederatzi anai-arrebako familiatik bik hartu zuten elizarako bidea: arrebak eta *Pedritok*. Halaxe esaten zioten umetan. Hamaika urterekin Saturrarango seminaria bidean da, eta hiru urte geroago Donostiakoan sartuko da. Han piztuko zaio misiotarako **grina**, misiotara joateko asmoa zuen jende asko baitzen orduan han. Hala ere, apaiztu ondoren, ez zen berehala joan. Bi urte eman zituen, aurretik, Beasain ondoko herriska batean, Astigarretan. Denbora horretan bere asmoak ondo **mamitu** zituen. Gero, Belgikan frantses-piskat ikasi eta Ruandara: “Bost lagun joan ginen, 1965ean. Hiriburu ondoan egon ginen. Kigalitik gure misioetara 14-30 kilometro zeuden gehienez ere. Lau misio ziren Gipuzkoako **elizbarrutiak** gure eskuetan jarri zituenak, eta laurak elkarrengandik hurbil, elkarrekin lan egiteko. Ni, lehenengo egon nintzen Kamonyi eta Giharan”. Lehen sei hilabeteak, dena den, Kigalin eman zituen bertako hizkuntza, kiñaruandera, ikasten. Eta poliki-poliki hango bizimodu eta girora jartzen.

Misioetako lanaz galdetu diogu eta labor samar erantzun digu, misioa parrokia bat dela: “Parrokian daude apaizak eta mojak. Erlijioaren ikuspegitik dago antolatua: eskolak, hitzaldiak. Kristau izan nahi dutenek

formazioa jaso behar dute parrokiako eskolan. Hiru urtean zehar preparatu behar dute bataiatu aurretik. Baina ez zaie erlijioa bakarrik erakusten; giza mailan pertsona osoa lortzea da **helburua**, eta alfabetatu ere egiten ditugu. Mojek gaisoak sendatzeko dispensarioa daukate, eta emakumeek haurrak mundura ekartzeko toki bat, eta emakumeen zentro bat, erakusteko seme-alabak nola **hezi**. Neskentzako beste bat ere badago. Josten, jana prestatzen, frantsesa eta ikasten dute han”. Eta gero bestelako eskolak daude, eskola publikoak, eliz lanarekin zerikusirik ez dutenak. Bertako maisu-maistrak daude horietan, ez apaizak. Baina, urte askoan lehen hezkuntzako eskolen koordinazioa elizaren baitan egon da, dirua eta eskoletarako materiala kanpotik etortzen baitzen. Gero, ordea, zurienganako errezeloa zabaldu zenean, ohitura hori baztertu egin zen.

Artzapezpiku batek piztu zuen sua tutsien ustez

Ez dugu erlijioaz bakarrik hitz egin. Azkenaldi honetan Zairen eta Ruandan gertatzen ari diren **triskantzak** garai hartatik eta lehenagotik datoz. Hutuen eta tutsien arteko gorrotoa ez da oraingoxea: “Gu hara joan aurretik, bost bat urte lehenago, artzapezpiku suitzar batek, Aita Zuria bera, pastoral bat idatzi zuen esanaz beste gauzen artean

maitasuna aurrera eraman behar zela, eta injustizia haiek, hutuen eta tutsien artekoak, ez zeudela ondo. Tutsiek agintzen zuten, bizilagunen %11 edo %13a bakarrik izanda. Pastoral

Giharan, uda honetako argazkia. Etxe askok orain uralitazko teilatua daukate...

ASTI.- Denbora, beta.
AURRERAPEN.- Aurrera(tu)+pen. Progreso. Aurkakoa: atzerapen.
GRINA.- Gogo bizia, tirria. Pasión.
MAMITU.- Cuajar.
ELIZBARRUTI.- Diócesis.

HELBURU.- Xedea, jomuga. Objetivo.
HEZI.- Hazi. Criar, educar.
ARTZAPEZPIKU.- Arzobispo.
TRISKANTZA.- Sarraskia, hondamendia, porrokaldia. Destrucción, carnicería.

HUTUAK ETA TUTSIAK

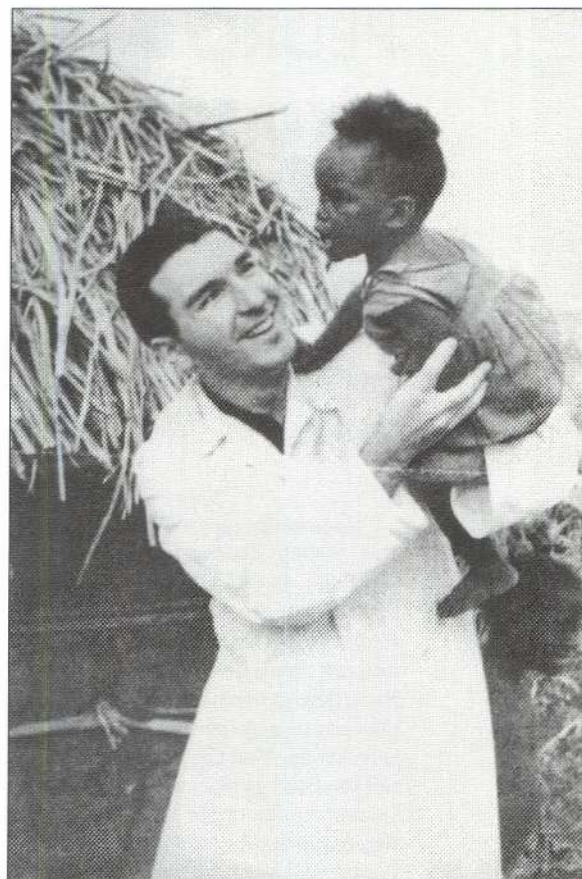
2 Tutsiak gutxi ziren Ruandan, %11-13a Pedro Albizuri han egon zenean. Beste guztiak hutuak ziren. Tutsiak orain dela 10-12 mende sartu ziren Ruandan, hutuen herrialdean. Etiopia aldetik **zetozen** eta **abeltzainak** ziren; batetik bestera zebiltzan: "Oso **azkarrak** dira tutsiak, eta itxuraz ere ederrak — Pedro Albizuren hitzak dira—. Ruandan hutuak bakarrik zeuden, eta tutsiak sartu zirenean, jaun eta jabe egin ziren". Hutuak **matxinatu** egin ziren, ordea, belgiarrek kolonia utzi zutenean, eta boterea hartu zuten. Tutsi askok ihes egin zuten orduan inguruko herrialdeetara. Baina, 1994an, bakerako bidea ireki zen. Afrikako lurraldeek tutsiak Ruandara **itzul zitezela** erabaki zuten, eta agintari ruandarrek ere onartu zuten erabaki hori. Baina baten batek ez zuen onartu, **nonbait**. Ruandako lehendakaria hil egin zuten hegazkinean **lehergailu** bat jarrita. Eta horrek piztu zuen sua. Hutuen erantzuna: milaka eta milaka tutsi hiltzea. Ondoren, tutsiek beste hainbeste egin zuten, eta agintera iritsi ziren. Zairera ihes egin zuten hutu askok beldurrez, milioitik gora gutxienez. Eta Zaireko gerrateak erdian harrapatu ditu **oraindik orain**. **Sarraskia** ez da bukatu.

Eskola nazionallean, Azpeitian. Pedrito bi urterekin dio atzean argazkiak.

normal samarra zela esaten zuten misiolariak, baina ondorioak izan zituen. Hutuak zapalduta zeudela **konturatu** ziren, eta hasi ziren ahal zuten tutsi denak hiltzen. Tutsiek, ahal zutenek, ihes egin zuten, eta Ruanda ondoan zeuden herrialdeetan jarri ziren bizitzen: Uganda, Kenia, Tanzania, Burundi, Zaire... Herrialde horietan bertako agintarien laguntzaile azaldu ziren, esanez: *gu hemen gaude, baina zuen beharra daukagunean, ea zuen laguntza daukagun!* Beren asmoa itzultzea zen, eta behin baino gehiagotan saiatu dira Ruandan sartzen".

Liskar-giroa, arrazakeria, beti hortxe egon da lehertzeko zorian. Eta Pedro Albizurik izan du, zoritxarrez, iskanbila horiek gertutik bizitzeko parada: "Gu hara joan eta zazpi urtera ere egon zen tutsiak pertsegitzeko eta hiltzeko saioa. Lege bat zegoen, **eskola ertainetan** eta goi-mailako eskoletan, gobernuko sailetan eta lan ofizialetan tutsien gehienezko portzentaia **jakin bat ezartzen** zuena. Eskoletan %7a edo dena delakoa, eta lan publikoetan %3a edo. Baina konturatu ziren tutsi asko zeudela

Teilatuak garai batean, berriz, lastozkoak ziren. Argazki hau "Los Ríos" aldizkarian azaldu zen.

eskoletan, zerbitzu publikoetan... eta hutuak beldurtu. Hasi ziren tutsien etxeak erretzen. Eta tutsiak misioetara etorri ziren babes bila. Egon ziren bi-hiru astetan parrokiako elizetan

"Kigaliko merkatuan. Sei hilabeteen aritu ginen bertako hizkuntza ikasten Aita Zurién etxean.

ZETOZEN.- Venían.

ABELTZAIN.- Ganadero.

AZKAR.- Arina, bizkorra. Agil, listo.

MATXINATU.- Rebelarse.

ITZUL ZITEZELA.- Que regresaran.

NONBAIT.- Antza. Al parecer.

LEHERGAILU.- Bomba.

ORAINDIK ORAIN.- Hace poco.

SARRASKI.- Triskantza, hondamendia. Destrucción.

KONTURATU.- Jabetu, ohartu. Darse cuenta.

LISKAR.- Borroka, sesioa. Lucha.

ESKOLA ERTAINAK.- Escuelas de enseñanza media.

JAKIN.- Zehatza. Concreto, determinado.

EZARRI.- Imponer, establecer.

EDO DENA DELAKOA.- O lo que fuere.

"Kontzilio aurretik denak sotanarekin ibiltzen ginen".

bizitzen, Caritasen laguntzarekin". Eta misioetan hartzen zituzten langileekin ere arretaz ibili behar izaten zutela dio Pedrok, tutsi *askotxo* hartzen bazituzten, kontuz ibili behar.

Misiotako bizimodua erraza ez zela aitortzen du, baina hala ere oso **gogokoak** dituela urte haiek: "Neure urterik zoragarrienak nik uste dut Ruandan pasa ditudala. Baina hamar urte han egin eta erabaki egin behar duzu: betirako gelditu misiotan, edo bestela oraindik ere gazte zarela etorri berriz, hemengo parrokitan integratzeko". Eta etxera itzultzea erabaki zuen.

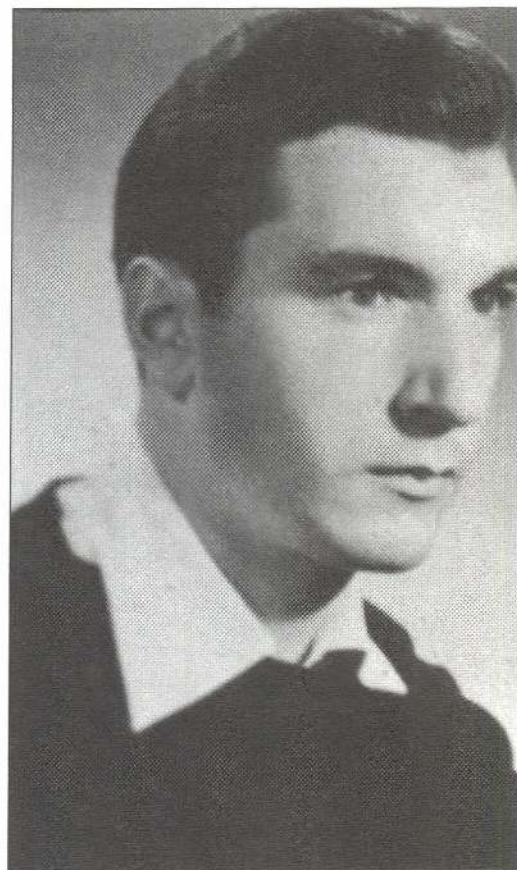
20 urteren ondoren...

Urte hauetan Martutenen eta Elgoibarren aritu da, eta orain Aieten, Donostian. Baina, hura gogotik kendu

ezinik, aurtengo udan bisita egin die hango misiolariari: "Misiolariak esaten zidaten duela bi urteko gerraren aurretik ikusten zela Ruandan piska bat goraka zihoala ekonomian, eta beste ikuspuntuetatik begiratuta ere bai. Ikusi nuen garai batean baino hobeto jazten direla. Orain 20 urte **hanka hutsik** ibiltzen ziren; orain, berriz, zapatilak dituzte. Etxeak lurrezkoak dira orain ere, adobezkoak, baina uralitazko teilatua dute orain, lehenagokoak lastozkoak ziren. Baina konturatu naiz **egundoko** gosea dagoela. Hango lehenengo arazoa gosea da. Hemen ere geure **istiluak**, geure hilketak eta geure ezulertzeak badauzkagu, baina behintzat tripa beteta daukagu. Han ez".

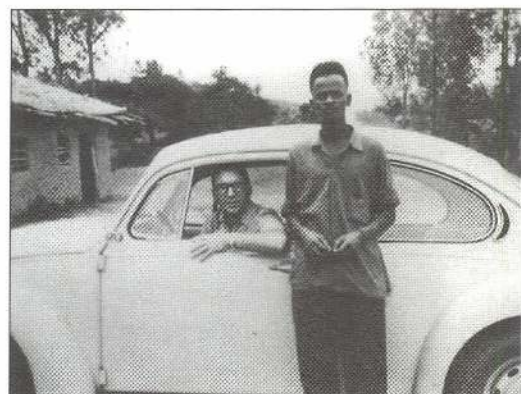
"Jendea ikusi dut, jende asko. Esaten dute orain bi urteko gerran milioi eta piku tutsi hil direla, eta bestetik ere beste hainbeste. Baina, hala ere, han haurrak jaiotzen dira! Han ez dago pastilarik, ez **antisorgailu**-istoriorik. Ruandarrentzat ahal den seme-alaba gehien edukitzea da helburua". Pedro Albizuriren ustez, demografia da hain zuzen herrialde hartako arazoetako bat. Lur gutxi eta jende asko. Eta irtenbidea kanpora joatea dela, edo haur gutxiago izatea. Mojek, besteak beste, **mezu** hori ere zabaltzen diete hango neskei: "nola ez den zuzena 7 seme-alaba edukitzea gaur egun, halako pobreziaarekin".

Nazioarteko **aditu** askok Ruandako istilu horien atzetik boterea lortzeko borroka ikusten dute. Azpeitiar honek ez du hori ukatzen, baina arrazen arteko borroka ikusten du batez ere agerian: "**Amorru** hori noizean behin irteten da, eta denera zabaltzen da. Gure misioetara ere bai. Orain bi urteko gerratean gure katekista asko ibili zen borrokan. Gure prefekturako gartzelan bi apaiz hutu eta moja tutsi bat daude preso, gerratean jendea berotzen ibili zirelako. Eta katekista asko hil dituzte tutsiek. Eta, orain, misioetan hildako apaiz eta moja horien hutsunea sentitzen da, nahiz eta hemendik urte gutxitara berriz hazi bokazioak".

Apaiztu aurretik, Donostiako Seminarioan zegoela. Misiotarako talde bat sortu zuten hantxe.

Pobrezia, arazo demografikoak, hutu eta tutsien arteko borroka... Ez dira itxaropena **ontzeko** datuak. Eta Pedrori halako pesimismo-kutsu bat **nabaritu** diogu elkarrizketa osoan.

Parrokiako autoan, Kamonyin.

GOGOKO.- Atseгина, gustagarria.

HANKA HUTSIK.- Oinutsik, ortotsik. Descalzo.

EGUNDOKO.- Sekulakoa, berebizikoa. Enorme.

ISTILU.- Iskanbila, sesioa. Problema.

ANTISORGAILU.- Anticonceptivo.

MEZU.- Mensaje.

ADITU.- Jakituna. Experto.

AMORRU.- Amorrazioa. Rabia.

ONDU.- Hobetu. Mejorar.

NABARITU.- Sumatu. Sentir, percibir.

PORRUSALDA

ILE KOIPETSURAKO

1 Buztin berdea erabiltzen dute batzuek koipea gutxitzeko. Buztinari ur-piskat **erantsi** eta nahastu ondo. Gero, burua garbitu ondoren, ilean zabaldu buztin-orea. Ordu-laurden bat eduki horrela, eta urez garbitu. Buztin hori **belar-dendetan** saltzen dute.

ARRAINONTZIA LANDAREENTZAT

1 Arrainekin aspertu zara eta zokoan daukazu arrainontzia. Ontzi hori oso **egokia** da landareak jartzeko: urak ez dio **ihes egiten**, oso argitsua da eta **hezetasunari eusteko negutegi aparta** da. Behean harri-koskorak ipini, eta gainean hondarra. Landareak, beren ontzietan sartu eta hondarrarekin ezkutatu ontziak. Gero, **goroldioaz** estali.

KAFE-TARTA HURREKIN

2 Oso erraza da; ez duzu **laberik** ere behar.

Osagaiak: 400 gramo biskotxo (gozo dendakoak), kilo-erdi **esnegain harrotua**, goilarakada bat kafe-hauts, 100 gramo hur **xehetu**, bi goilarakada azukre eta baso bat esne.

Tarta-ontziaren azpian **zilarrezko papera** ipini. Gainean jarri biskotxo batzuk eta busti piskat esnearekin.

Nahastu esnegaina eta kafea, eta ipini biskotxoaren gainetik. Gainean biskotxo bustiak berriz, esnegainarekin tartekatuz. **Hozkailuan** sartu eta, mahaira atera baino lehen, tarta apaindu: esnegaina, kafe-hautsa eta hurrak, xehetu gabeak oraingoak.

LAPIKO KISKALIA

1 Ura **irakin** bertan eta gero utzi **beratzen**. Piska bat **igurtzi** eta kito: erraz askatuko zaio zikina. Horrela garbitzen ez bada, nashatu urari **ozpina** eta bikarbonatoa, eta gero irakin hamar minutuan. Orain bai, ezta?

KOIPETSU.- Koipe+tsu. Grasiento.
BUZTIN.- Arcilla.
ERABILI.- Usar.
ERANTSI.- Gehitu. Añadir.
ORE.- Masa.
BELAR-DENDA.- Herboristería.
ARRAINONTZI.- Arrain+ontzi.
Pecera.
EGOKI.- Adecuado.
IHES EGIN.- Escapar.

HEZETASUN.- Ezkotasuna, umeltasuna. Humedad.
EUTSI.- Mantener.
NEGUTEGI.- Invernadero.
APARTA.- Fenomenal.
GOROLDIO.- Musgo.
HUR.- Avellana.
LABE.- Horno.
ESNEGAIN HARROTUA.- Nata montada.

XEHETU.- Txikitu. Triturar.
ZILARREZKO PAPER.- Papel de plata, de aluminio.
HOZKAILU.- Frigorífico.
LAPIKO.- Eltzea. Olla.
KISKALI.- Xigortu. Requemar.
IRAKIN.- Hervir.
BERATU.- Bigundu. Ablandar.
IGURTZI.- Froter.
OZPIN.- Vinagre.

ANGULAK ETA GULAK

2 Angulak edo txitxardinak egun seinalatueta jaten dira, eta oso garestia dira, eta **preziatuak**. Agian, horregatik atera dituzte angulen **antzeko zerak**, batzuk begi eta guzti, beste batzuk gabe. **Ordezkoak** ez dira hain garestia. Gu kalera irten gara jendeari galdetzeraz, ea zer jaten duen, txitxardinak, ordezkoak, ezer ez... Eta zergatik.

(Txaro Uranga). **Alde** handia dago angulen eta gulen artean. Angulak ere gutxitan jaten ditut. Familian bost-sei lagun daudenean, ezin dira sarri jan. Ordezkoak ez ditut jaten. Hobe da angulak **behin** jatea besteak **sarri** baino.

(Javier Sarriegi). Saiatzen naiz urtean behin jaten, txitxardinak. Eta ordezkoak aldea ikusteko probatu ditut. **Nabaria** da aldea. Hobe da behin **benetako** txitxardinak jatea. Eta gulen partez arrainen bat, **erreboilo** plantxan, **esaterako**.

(Jesus Mª Astigarraga). Ez dugu **Eguberritan** angulak jateko ohiturarik. Bestela, gulak noizean behin bai. Angulak oso garestia dira. Eta gulen ordez arrain on bat nahiago igoal. Eta angulen ordez ere bai.

(Vicky Daves) Egund seinalatueta, urtean bi aldiz angulak. Gulak eroatera joan, eta piskat garestia dira, gula izateko ere garesti. Piskat gehiago ordaindu, eta hobe angulak erosi, ez?

(Martin Ermina) Eguberritan beti txitxardinak. Gulak ez du ezere gusturik. Gulak ez dira garestia, baina aldea nabarmena da: zaporea, hartzen duten briloa, itxura, azala...

(Gerardo Cañada) Urtero erosten ditut, baina gutxi. Oso garestia dira. Nik beti Istingorra **elkartean** jaten ditut, eta hara inork ez du gularik eramaten. Beraz, horiek jateko tentaziorik ez dut sekula izan. Eta onak izango dira e... **Ze** angulak ere zer du ba espeziala....?

(Susana Sanchez) Gulak noizean behin jaten ditut. Angulak orain hamabost urte azkeneko aldiz: oso garestia dira. Gaztelubide elkartekoak **ez garenez**... Gainera, gauza asko dago merkeago, jenero ona.

PREZIATU.- Estimatu. Apreciado.

ANTZEKO ZERAK.- Cosas parecidas.

ORDEZKO.- Sustitutivo.

ALDE.- Desberdintasuna. Diferencia.

BEHIN.- Una vez.

SARRI.- Maiz, askotan. Muchas veces.

NABARI.- Nabarmena. Evidente.

BENETAKO.- Egiazkoa, zinezkoa. Auténtico.

ERREBOILO.- Rodaballo.

ESATERAKO.- Esate baterako, adibidez. Por ejemplo.

EGUBERRI.- Navidad.

ZE.- Bada, ezen. Pues, ya que.

ELKARTE.- Sociedad.

EZ GARENEZ.- Ez baikara. Pues no somos.

EZETZ ASMATU

3 1.- Ardiak eta **ahuntzak**, antza denez, Erdialdeko **Ekialdeak etxekotu** zituen gizakiak K.a. 9.000 urte inguruan. Urdea ere lurralde haietan **hezi bide zuten**. Noiz ordea?

- A) K.a. 1.000 urte inguru
- B) K.a. 7.000 urte inguru
- C) K.a. 5.000 urte inguru

2.- Azken 25 urteotan **apaizgaien** kopurua asko jaitsi da European (%60) eta EEBBetan (%13). Baina, munduko beste zati jakin batean izugarri goratu da: %394. Non hori?

- A) Afrika
- B) Hego Amerika
- C) Asiako Hegoaldea

3.- *Ni familia handien aldekoa naiz: emakume bakoitzak hiru senar izan beharko lituzke gutxienez.* Nork esana?

- A) Marilyn Monroe
- B) Mae West
- C) Zsa Zsa Gabor

4.- *Krotologia* hitza entzuten baduzu, zer datorkizu burura?

- A) **Apezpikuen** makila egiteko artea (galduxea egun hauetan, egia esan)
- B) Kriskitinak jotzeko artea
- C) Ameriketako **suge jakin** batzuei buruzko jakintza

5.- Kaleko manifestazioak egitea hiritarren eskubidea da, jakina. Ea asmatzen duzun zenbat egin ziren 1993. urtean Parisen? (Gogoratu urteak 365 egun dituela).

- A) 377
- B) 864
- C) 1.311

6.- Izarren artean, Eguzkia txikienetako bat dugu. Egia ote?

- A) Ez, handienetako da (gainerako %90 inguru baino handiagoa)
- B) Bai, txikienetako da (zer egingo diogu ba?)
- C) Ez handia ez txikia, **ertainetako** baizik

7.- European, itxuraz, jendea **aspertuxea** dabil telebistako **emankizun txepelekin** eta zinema-saletara itzultzen ari da. Izan ere, 1995ean europar zinezaleek 405 milioi dolar utzi zuten zine-aretoetan, baina gehien jaso duen herrialdeak askoz ere dirutza handiagoa bildu du: 940 milioi dolar. Zein da hori?

- A) Frantzia
- B) Alemania
- C) Britainia Handia

8.- Altsazia aspaldidanik, noiz Frantziak, noiz Alemaniak bereganatu duten lurraldea da. Hala bada, 1870ean jaio eta 1946an hilko zen gizaki batek zenbat aldiz aldatuko zuen nazionalitateaz?

- A) Bi aldiz
- B) Hiru aldiz
- C) Lau aldiz

9.- Arin, euli, oilar, luma, welter... horra boxeo maila batzuk ordena alfabetikoan emanak. Badakizu pisuaren arabera, txikitik handira, zein den horien **hurrenkera** egokia?

- A) Arin, euli, **oilar**, luma, welter
- B) Euli, oilar, luma, arin, welter
- C) Euli, arin, oilar, welter, luma

10.- Ondoko hiru esaera zahar hauek behar den moduan ordenatuz gero, hasiera bakoitzari dagokion amaierarekin lotuz, **ezin ukatuzko** hiru egia borobil aurkituko dituzu.

- A) *Besteren minak...* ...*begin lo*
- B) *Beti maja...* ...*abarrots handi*
- C) *Eltze huts...* ...*beti fardel*

11.- Michelin gidaliburua oso **aintzat hartzen** da jateko kontuetan. Jatetxeen artean, hiru izarrek kalifikazio **gorena** adierazten dute. 1995ean Michelinek aztertu 3.912 jatetxeetatik zenbatak **lortu** dute maila hori?

- A) 20
- B) 67
- C) 98

12.- Galdera erraza orain: zein da Lurreko **erdigunetik** urrutien dagoen tokia?

- A) Everesteko **gailurra**
- B) Chimborazoko gailurra
- C) Kilimanjaroko kaskoa

13.- Ipar Amerikan, mundu guztian bezala, Italiako pastak dira ezagunenak. **Guztiarekin ere**, bada Italiarekin lehia bizian diharduen herrialde bat EEBBetako merkatua bereganatzearren. Zein ote?

- A) Frantzia
- B) Turkia
- C) Txina

AHUNTZ.- Cabra.

EKIALDE.- Oriente.

ETXEKOTU.- Etxera ohitu edo jarri. Domesticar.

HEZI BIDE ZUTEN.- Badirudi hezi zutela. Parece que domesticaron.

APAIZGAI.- Apaiz+gai. Aspitante a sacerdote. Era berean: alkategai, hautagai, diputatugai...

APEZPIKU.- Gotzaina. Obispo.

SUGE JAKIN.- Determinada serpiente.

ERTAIN.- Mediano, medio.

ASPERTUXE.- Aspertu+xe. Aspertu samarra.

EMANKIZUN.- Saioa. Emisión, programa.

TXEPEL.- Eskasa, sustantziarik gabea. Tonto, insustancial.

HURRENKERA.- Segida. Sucesión.

EZIN UKATUZKO.- Ukatu ezin den zerbait. Innegable.

OILAR.- Gallo.

ABARROTS.- Zarata, zalaparta. Ruido.

ELTZE.- Lapikoa. Olla.

AINTZAT HARTU.- Kontuan hartu. Considerar.

GOREN.- Garaiena. Máximo.

14.- Bloomsday delakoa Dublinen Ekainaren 16an ospatzen da. Jai horren arrazoia zera da...

- A) 1921eko Ekainaren 16an ingelesez aurka lorturiko **garaipen** sonatua
- B) Ingelesezt, bloom: loratu. Udaberriaren jaia, beraz
- C) James Joyce-ren *Ulise*, egun bakarrean —Ekainak 16— gertatzen den **eleberriko** protagonistaren izenetik dator: Bloom

15.- Gula zazpi bekatu nagusietakoa da eta, gainera, kolesterola eta azido urikoa itsuski goratzen ditu. Gularen **erasoetatik** bere burua begiratu nahi duenak nori zuzenduko dizkio bere otoitzak?

- A) Santa Apolonia (Jaia: Otsailak 29)
- B) San Romualdo (Jaia: Ekainak 19)
- C) San Zenobio (Jaia: Maiatzak 13)

16.- **Adimenera** heltzen ari nintzenean hil egin behar, hau lastima! Horra zer esan zien gizaseme batek hiltzeko unean laguntzen ziotenei. Nork esana?

- A) Matusalen
- B) Luis XVI.a, **urkamendiko** mailak igotzen ari zela
- C) Teofrasto greziar jakintsua, 107 urte zituela

17.- Zientziaren zerikusirik ez duten fantasiazko etimologia asko egin dugu euskaldunok, mundu guztia gureganatzen genuela: Arizona = (H)aritz ona; Bartzelona = **Bart** ze lo ona!; Tokio = Toki ona... Hala ere, kanpotarrak ere asmatzaile onak azaldu zaizkigu. Esaterako, XVII. mendeko liburu batean, zenbait perla irakur ditzakegu: Amezketa = Mezkita lekua; vizcaino = bis Cain, hots, bi aldiz Kain... Eta Fuenterrabia, nondik dator horren arabera?

- A) Fuente de rabinos, judutarren arteko gizon erlijioso horiek bainatzen ziren lekua, alegia
- B) Arrabia zabaltzen duen iturria

18.- Alberto Handia (1193-1280) santuaren liburuetan gauza larriak tratatzen dira, baina bai kontseilu praktikoak ere. Esateko, zer egin behar da hemorroideak sendatzeko? Ea ba...

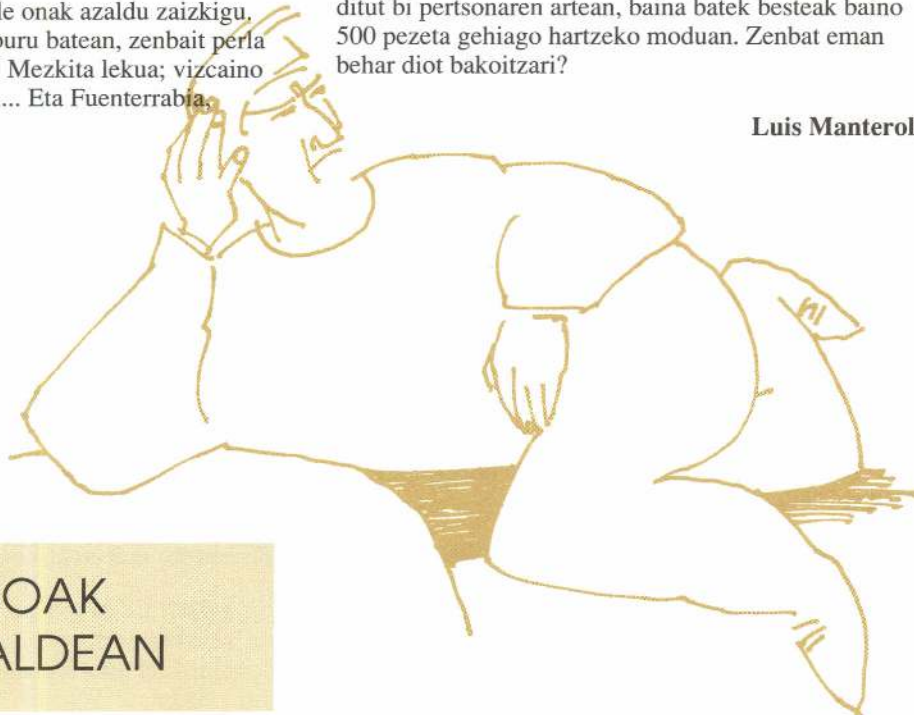
- A) **Lehoi-larru** baten gainean eseri eta desagertu egiten dira
- B) Asto-larru bat jarri lo egiten den ohearen gainean eta gau bat ohe horretan pasa ondoren, arazo gehiagorik ez.
- C) **Apo** bat hartu eskuan, zapaldu bi eskuen artean eta ateratzen den **lirdinga** hori **galtzarbeetatik** pasa. Ondorio hutsezinak

19.- Afrikako zenbait herrialdek izena aldatu dute beren historian zehar. Horien artekoak dira: Dahomey, Kongo, Abisinia, Rhodesia edo Volta Garaia. Ea **oroitzen** zaren horien gaurko izenez. (Hurrenkera egokia adierazi)

- A) Benin, Etiopia, Zaire, Burkina Faso, Zimbabwe
- B) Benin, Zaire, Etiopia, Zimbabwe, Burkina Faso
- C) Benin, Zimbabwe, Etiopia, Burkina Faso, Zaire

20.- Problema txiki bat: 1.000 pezeta **banatu** nahi ditut bi pertsonaren artean, baina batek besteak baino 500 pezeta gehiago hartzeko moduan. Zenbat eman behar diot bakoitzari?

Luis Manterola

SOLUZIOAK 46. ORRIALDEAN

LORTU.- Erdietsi, iritsi, eskuratu. Obtener.
ERDIGUNE.- Punto central.
GAILUR.- Tontorra, kaskoa, erpina, Cumbre.
GUZTIAREKIN ERE.- Dena dela, hala ere. De todas formas.
GARAIPEN.- Garai(tu)+pen. Victoria.
ELEBERRI.- Nobela.
ERASO.- Erasana. Ataque, efecto.
ADIMEN.- Adi(tu)+men. Facultad de la inteligencia.
URKAMENDI.- Cadalso.
BART.- Atzo gauean. Anoche.

LEHOI-LARRU.- Piel de león.
APO.- Zapo. Sapo.
LIRDINGA.- Lerdea, baba.
GALTZARBE.- Besapea. Sobaco.
OROITU.- Gogoratu, gogoratu. Recordar.
BANATU.- Partitu. Repartir.

INUZENTEA AL ZARA?

SOLUZIOAK
46. ORRIALDEAN

2 Euskal Herriko Hegoaldean abenduan da inuzenteen eguna. **Txantxarako** bidea ematen du egun honek, baina test honetan ez gara horretan hasiko. Edo agian bai. Zuk zeuk ikusi.

1. Telebistako **berri-emankizunean**, 1997an munduak **kito egingo** duela entzun duzu.

- a) Irratia piztu dut, eta gauza bera esan dute. Beraz, banoa diru guztiak **xahutzera**.
- b) **Gerorik** ez badago, ikasketak utzi, **mailegu** bat eskatu eta oporretara joan... Zer egingo dut bada?
- c) Orson Wellesek aspaldi **sartu** zien antzeko **ziria** amerikarrei. **Horrelakorik sinistea ere!**

2. **Umetan**, inguruko mendi batean elefanteak bizi zirela esaten zizun etxeko batek.

- a) Ez nuen sinisten.
- b) Sinistu nahi nuen, baina zalantzak beti.
- c) **Benetan** sinistu nuen.

3. Autobus-geltokiaren ondoan gazte batek dirua eskatu dizu txartela erosteko.

- a) Eman egin diot.
- b) Ez diot eman. Niri ez didate **adarra jotzen**.
- c) Eman egin diot. Baina neure aurrezki-kutxako zenbakia idatzi diot, dirua hortxe sartzeko esanez.

4. Egunkarian neska/mutil gazteak eskatzen dituzte enpresariei konpainia egiteko. Soldata 30.000 pta. eguneko.

- a) Konpainia egiteagatik? Banoa lanpostu horren bila.
- b) Deitu egingo dut, ea zer den.
- c) Eta ohea zeinen kontura?

5. Liburu batzuen **aurkezpena** joateko gonbitea egin dizute. Opari ederra **agintzen** dute: aste beteko oporrak Mallorcan.

- a) **Trikimailu** bat izango da dirua ateratzeko, eta gero oporrak norberak ordaindu behar.
- b) Bilduma garestiren bat erosi beharko da oparia jasotzeko.
- c) Banoa, bai. Hegazkina eta dena **doan**. **Hori mauka!**

6. Telefono **mugikorra** oparitu dizute hipermerkatu batean. Baldintza bakarra: telefono-konpainian *alta* ematea.

- a) Zoragarria! Telefonitari ez diot etxeko aparailuaren **alokera** ordainduko. Hemendik aurrera diru gutxiago joango zait telefonoan.
- b) Hori hartu? **Ezta pentsatu ere!** Gero zeinek ordaindu telefono-mugikorreko fakturak?
- c) Tarifak nolakoak diren galdezka joan naiz. Azkenean ez dut hartu.

7. Horoskoporik irakurtzen al duzu aldizkarietan?

- a) Batzuetan, bai. Baina ez dut aldizkarietako horoskopoei sinisten.
- b) Bai. Horrela badakit zer egin behar dudana, zein arrisku ditudan.
- c) Ez. Kontrario amorratua naiz.

8.- Inuzente-egunean egunkaria irakurtzen duzunean...

- a) Urtero-urtero hiruzpalau gezur aurkitzen ditut neure egunkarian. Bat bakarra da gezurra, ordea.
- b) Beti sartzen didate ziria.
- c) Batzuetan aurkitzen dut berri asmatua, baina beste askotan ez.

9. Laugarren urratsean zaude. Berrehun ordutan euskara ederki ikasiko duzula agindu dizute euskaltegi batean, EGA ere aterako duzula.

- a) Euskaltegi horretako ikasle batzuekin hitz egin dut, eta hori gezurra dela esan didate.
- b) Berrehun ordutan zortzi urrats gaintu? Bai, zera!
- c) Hortxe emango dut izena.

10. Test honen egilea psikologian doktore da Oxfordeko unibertsitatean.

- a) Bai? Ez da izango!
- b) **Baita zera ere!**
- c) Ez dut uste. Psikologiako ikaslea izango da, nire ustez.

TXANTXA.- Jolasa. Broma.
BERRI-EMANKIZUN.- Albiste-saioa. Noticiario.
KITO EGIN.- Amaitu, desegin.
XAHUTU.- Eralgi. Gastar.
GERO.- Etorrizuna. Futuro.
MAILEGU.- Préstamo.
ZIRIA SARTU.- Tranpa egin, atzipetu. Engañar.
HORRELA KORIK SINISTEA ERE!- ¡Mira que creer eso!
UMETAN.- Txikitan, haurtzaroan. De niño.
BENETAN.- Zinetan, egitan. Verdaderamente.

ADARRA JO.- Tomar el pelo.
AURKEZPEN.- Aurkez(tu)+pen. Presentación.
AGINDU.- Hitz eman. Prometer.
TRIKIMAILU.- Amarrua. Trampa.
DOAN.- Dohainik, de balde, hutsean. Gratis.
HORI MAUKA!- ¡Menuda ganga!
MUGIKOR.- Móvil.
ALOKERA.- Akurapena. Alquiler.
EZTA PENTSATU ERE!- Baita zera ere! ¡Ni hablar!
BAITA ZERA ERE!- Ezta pentsatu ere! ¡Ni hablar!

KOSTALDEKO BITXIAK

3 Gure **amama zenak** txikitan sarri kontatzen zizkidan kostaldeko ipuin eta leienda **kilikagarriak**. **Herrimina** zuen amamak, zeren gaztea zela bere jaioterria, Bermeo, utzi eta Gasteizera etorri behar izan zuen, neskame. Azkenean bertoko gizon batekin ezkondu eta hemen finkatu zuen bizimodua. Oso andre maitagarria zen, eta pena handia hartu nuen betiko joan zitzaigunean, 11 urte neuzkala.

Bere kontakizunetan, era guztietako **izaki** eta leku misteriotsuak aipatzen zituen: edonor engainatzen zuten deabru gaiztoak, gauez **otoitz** eske agertzen ziren hildakoen arimak, promesak betetzen ez zituztenei craso egiten zieten suzko zezenak, jendea basoan galarazten zuten piztia maltzurak, baserritarrak eta abereak **irensten** zituzten putzu beltzak...

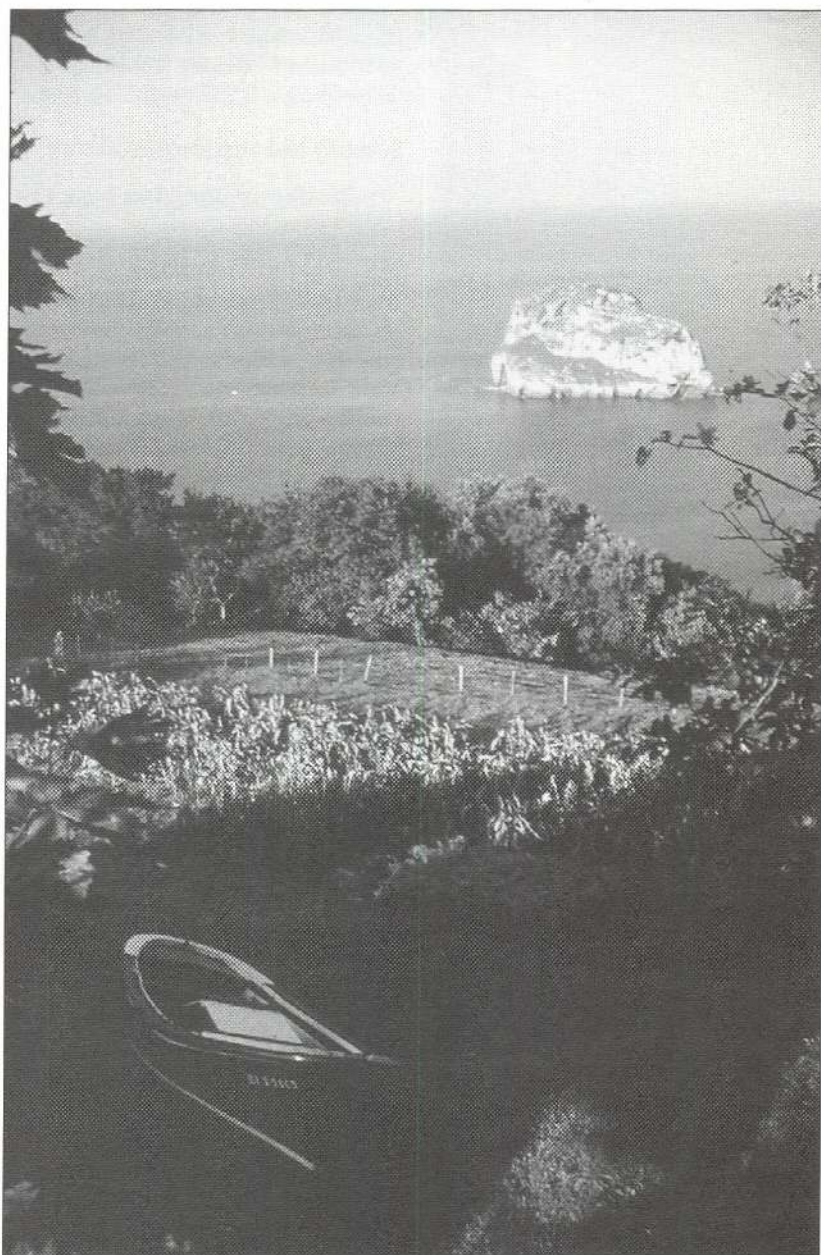
Istorio haiek guztiak Bermeotik **hurreko** parajeetan gertatu **ei ziren**, amamaren hitzetan: Izaro, Gaztelugatxe, Aketx, Ogoño, Bermeo, Mundaka, Elantxoben...

Nire irudimenean idilikoak ziren leku haiek. Ez nituen inoiz bisitatu, eta amamari eurei buruz berba egiten entzuten nion bakoitzean, bertaratzeko gogoa handitu egiten zitzaidan.

Horregatik, 12 urte bete nituen egunean, aitak, opari gisa, kostalde hura bisitatzeko aukera eskaini zidanean, pozez zorazten **paratu** nintzen.

Itsasoaan barrena

Txango berezia izan behar zuen, gainera, itsasoz egina, aitaren lagun arrantzale baten txalupan. Antton

Amamaren kontakizunetan, era guztietako izaki eta leku misteriotsuak azaltzen ziren. Argazkian: Aketx.

ARGAZKIAK: JON ARRETXE

AMAMA ZENA.- Amona zena. La difunta abuela.

KILIKAGARRI.- Bizigarria, ernagarria. Excitante.

HERRIMIN.- Herri+min. Nostalgia del pueblo.

IZAKI.- Ser.

OTOITZ.- Arrena, erregua. Rezo.

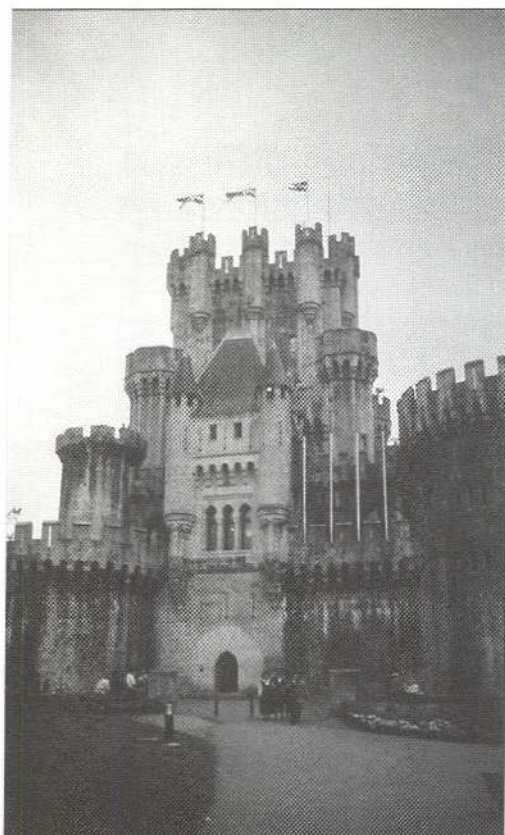
IRENTSI.- Devorar.

HURRE.- Hurbil, gertu. Aurkakoa: urruti, urrun.

EI ZIREN.- Omen ziren.

PARATU.- Jarri.

TXANGO.- Bidaia, ibilaldia.

Butroeko gaztelua.

zuen izena, Getxokoa zen, eta txangoaren larunbat arratsaldea heldu zenean, Algortako portuan aurkitu genuen gure zain.

Gizakion zentzugabekeriari egindako monumentua Lemoizen

Portu zahar hura asko gustatu zitzaidan. Inguruko etxe gehienak oso handi eta modernoak ziren, baina txoko hura guztiz berezia zen. Dena aldapa handi bat zen eta, bertatik zintzilika bezala, etxe txiki, zuri eta txukun piloa jaisten ziren ur-ertzeraino.

Anttonek esan zidanez, hura abiapuntua baino ez zen, eta txangoan zehar haren antzeko eta askoz ederragoko leku-mordoa ikusi behar genuen.

Txalupa zuri-urdinean aita, Antton, beronen txakurtxoa eta laurok sartu ginen, eta, motore martxan ipinita, **kaitik** irten ginen. Itsasoa bare zegoen eta eguraldia ederra zen.

Luze barik **itsasargi** baten paretik pasatu ginen -Galea Puntakoa, Anttonek esan zigunez-, eta, hortik aurrera, ikusi genituen leku zoragarri guztiekin liluratuta, galderaz josi nuen arrantzale gaixoa. Baina aitaren lagun jator eta jakintsu hark, **nekatu beharrean**, denei atsegin handiz erantzun zien.

Sopela aldeko itsaslabarrak

-Zer dira **amildegi** handi horiek?

Sopela aldeko itsaslabarrak. Kilometroan luzatzen dira, ia Algortatik Plentziaraino. Antzinako gizakien **aztarna** asko aurkitu dituzte hor, eta zuk zeuk ere, fosil-mordoa aurki dezakezu apur baten ibilita. Gainera, kostaldearen zati honetan hondartza eder asko daude tartean. Hor aurrean ikusten duzun hori Azkorri da, eta geroxeago Sopelako biak, Barrikako txikitxoa eta Gorkiz eta Plentziakoak ikusiko ditugu.

Halaxe izan zen. Bat-bateko amildegi harrigarri haien artean banan-banan agertu ziren gure begien aurrean Anttonek aipatutako hondartza guztiak. Eta azkenean, **lurmutur** baten atzean eskuinaldera jo eta Gorkiz-Plentziako **badian** sartu ginen. **Maskor**-itxura zeukan leku hark, eta hondartza bi ageri ziren haren **magalean**, ia loturik.

Lasai-lasai gindoazen, paisaia miretsiz, eta Anttonek txalupa **itsasadar** batetik gora sartu zuen. Plentziako pasealeku dotorearen ondotik igaro ginen, eta arrantzaleak berriro hitz egin zidan.

-Ibai hau Butroe da. **Itsasgora** dagoenean oso barrura sar daiteke txalupa eta guzti, ia-ia Erdi Aroko pelikuletan ikusten direnen moduko gaztelu batera heldu arte. Dorre handiak dauzka, baita almenak eta zubia ere, eta arbola **itzelez** inguratutik dago. Egunen baten bisitatu beharko zenuke, merezi du eta.

Pena handia eman zidan hara iritsi ezinak, baina aitak egunen baten eramango ninduela **agindu** zidan, eta, buelta emanda, berriro sartu ginen itsasoan.

Aurrera jo genuen. Kala txiki ugari ikusi genituen, basoz estalitako mendiskak, portu txiki baina sendo bat -Armintzakoa-, eta halako baten, ingurune hartan guztiz lekuz kanpo geratzen zen **eraikin** handi eta itsusi batzuk ikusi genituen **lehorrean**.

-Zer dira etxe **zatar** horiek?
-galdetu nuen.

-Gizakion **zentzugabekeriari** egindako monumentua -esan zidaten-, Lemoizko zentral nuklearraren proiektua. Zu gaztegia zara gogoratzeko, baina borroka ugari egon zen eraikin horiek zirela eta, sekulako dirutzak gastatu ziren alferrik, eta odola ere isuri zen. Azkenean, behintzat, ez zuten inoiz martxan ipini.

Aurrera jarraitu genuen, eukaliptu-basoen aurretik, eta, halako baten, atzeko partean etxe luzez beterik zegoen hondartza baten parera heldu ginen.

-Bakio -esan zidaten-, **udatiar** eta surflari askoren gustuko lekua.

Gaztelugatxeko eskaileretan gora

Leku hura ez zitzaidan **lar** polita irudit, baina, handik gutxira, inoiz ikusi dudana paraje ederrenera iritsi ginen. Penintsula moduko menditxo berde-berde bat zen, amildegiz betea, lehorrari zubi estu batez lotua. Tontorrean ermita bat ageri zen, eta inguruan itsastxori-piloa zebilen hegala.

-Gaztelugatxe -esan zuen Anttonek-. Gustatzen zaizu?

-Bai, zein polita den!

-Nahi duzu hurragotik ikustea? Hor ageri den zubitxo horretatik pasatu eta eskailera batzuetan gora ermitaraino **hel** daiteke.

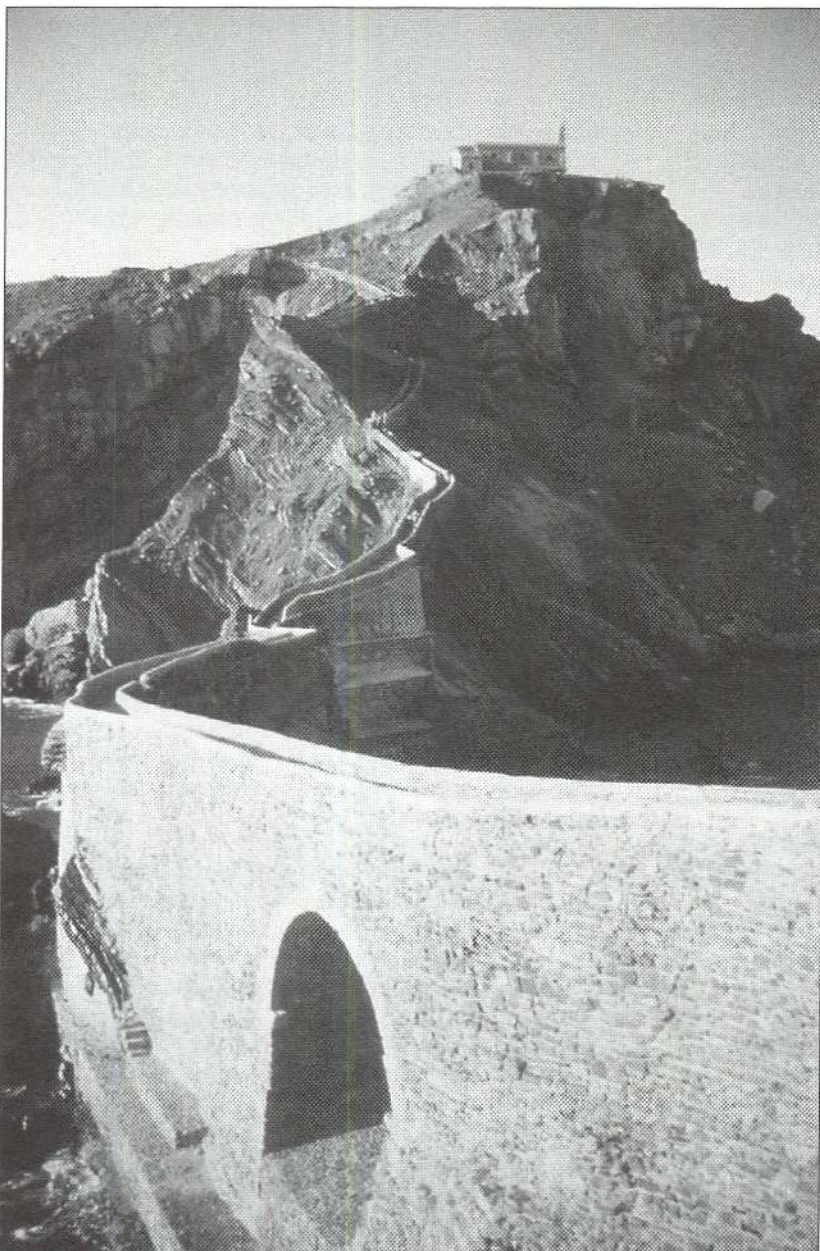
-Bai, mesedez, goazen!

Esan eta egin. Txalupa **zubipean** lotu genuen eta, Anttonen txakurtxoa zaindari utzita, oinez igo

ERTZ.- Izkina.
KAI.- Moila. Muelle.
ITSASARGI.- Faro.
NEKATU BEHARREAN.- Nekatu ordez edo partez.

AMILDEGI.- Precipio.
ITSASLABAR.- Costa acantilada.
AZTARNA.- Zantzia. Vestigio, huella.
LURMUTUR.- Cabo de mar.
BADIA.- Bahía.
MASKOR.- Concha.
MAGAL.- Hegala. Ladera.
ITSASADAR.- Errioa. Ría.
ITSASGORA.- Marea alta.
ITZEL.- Handia, gaitza, izugarria.

AGINDU.- Hitz eman. Prometer.
ERAIKIN.- Construcción.
LEHOR.- Tierra firme.
ZATAR.- Itsusia.
ZENTZUGABEKERIA.- Insensatez.
UDATIAR.- Veraneante.
LAR.- Oso, hagitz.
HELDU.- Iritsi. Llegar.
ZUBIPE.- Zubi+pe. Bajo el puente. Era berean: arkupe, elizpe, teilatupe...

Gaztelugatxe. Txalupa zubipean lotu genuen eta, Anttonen txakurtxo zaindari utzita, oinez igo ginen eskaileretatik...

ginen eskaileretatik. Urrundik zirudien baino altuago zen mendiska, eta nekatuta heldu ginen tontorrera. Azken mailaren ostean, juxtu ermitaren parean, **oinatz** handi bat zegoen lurrian. Anttonek eta aitak zulo hartan sartu zuten oina, eta nik ere berdin egin nuen.

-Hori da ohitura -esan zuen Anttonek-. Diotenez, duela urte asko,

San Joani burua ebaki zioten Bermeon, eta oilo hil berriekin gertatzen den bezala, korrika hasi omen zen. Saltoka, lau pauso izugarri emanda, honaino ailegatu zen. Hauxe da azken oinatza. Horregatik deitzen zaio leku honi San Joan Gaztelugatxe. Zulo horretan zapaltzeak zorte ona dakar. Hemengo jendeak horixe egiten du, gauetan inguru honetan

Nire irudimenean idilikoak ziren amamak aipatutako leku haiek

agertzen diren arrantzale hilen arimen, suzko zezenen eta parte txarrekoen kalterik ez jasotzeko.

Amamaren ipuinez gogoratu nintzen.

Eguzkia ezkututzen ari zen jadanik. Gutxi falta zen iluntzerako, eta txalupara jaitsi behar izan genuen berehala.

Gaztelugatxeren **alboan** zegoen Aketx irla txiki eta **basatiaren** aurretik pasatu ginen, eta berehala Matxitxako lurmuturrari buelta emanda -bertan omen zeuden amamaren kontakizunetako putzu beltzak, jendea irensten zutenak-, Bermeoko kaian sartu ginen, eta gure txalupa portuko untzi koloretsu eta ugarien artean utzi genuen.

Gaintxo batera igo ginen paseatzen, aita, Antton, beronen txakurra eta ni, eta arrantzalea berriro mintzatzen hasi zen:

-Hor aurrean ikusten duzun uharte eder hori Izaro da, eta han atzeko lurmuturreko amildegi hura Ogoño. Haren atzean Bizkaiko kostaldeko herri ederrena dago: Elantxobe. Beste egunen baten eramango zaitut leku horiek ikustera, nahi baduzu.

Hantxe egon ginen apur baten, eguzkia ezkutatu ondoren, paisaia liluragarri hari begira. Ia guztiz ilun zegoen ordurako, eta inguruko baserrian belar txarrak erretzen ari ziren. Aita eta Antton nire aurretik hasi ziren aldapa jaisten, herrira itzultzeko. Txakurtxo, berriz, goian zaunka egiten geratu zen. Anttonek buelta eman eta dei egin zion. Beronek ez zuen ezer berezirik ikusi, **antza**, baina nik bai, nik belar erreetatik sortzen zen keadarrean irudikatuta, eskuz agur egiten zigun atso baten irudia sumatu nuen.

Jon Arretxe

OINATZ.- Hanka-arrastoa. Huella del pie.

ALBO.- Aldamena. Vera, lado.
BASATI.- Basa+ti. Salvaje.
GAINTXO.- Gain+txo, gain txikia. Montículo.
ANTZA.- Dirudienez. Al parecer.

MATEO ZIZTU

3 Kezka ageri da on Julianen kopeta **zimurtuan**. Larunbata da eta ez daki oso ongi nola moldatuko duen, nondik nora bideratuko duen arratsaldeko mezako **predikua**. Alabaina, badaki eliztarrek **irrikaz egongo** direla bezperako gertakariak ezagutzeko, beren jakinmina **asetzeko**. Eta konturatu gabe, on Julian **oroitzapenetan** hasi da...

Bezperan, ohi bezala, Larrañetako zenbait gaixori ikustaldi bat egin eta zazpiak hamar gutxitarako elizan zegoen. Zazpietako kanpakiak aldarean bertan entzun zituen eta luze gabe errosarioa errezatzen hasi zen. Agurmaria eta misterioen artean, tarteka **eliztarrei** begiratu eta, ohi bezala, berrogei bat lagun ikusi zituen. Baina **ohi ez bezala**, ostera, gazte bat **begiztatu** zuen, betaurreko ilunak jantzita zituena.

Berez aski harrigarria bazen ere ordu hartan gazte bat elizan ikustea, are harrigarriagoa egin zitzaion gazte hura kanpotarra izatea. Larrañetan pasaeran zegoen gazte bat izan zitekeela pentsatu arren, **senak** erne egoteko agindu zion, eta mesfidantza hori elizan sentitu izanak amorrazioa eman bazion ere, senaren agindua oso argia zen: aizak, Julian, **hago erne!**

Letania monotonoa amaitu bezain laster, meza hasi zuen, eta begiz jotako gazteak amona baten atzealdean jarraitzen zuen, tinko, **noiz belauniko**, noiz eserita, **elizkizunean** gainerako eliztarrek bezalaxe parte hartzen. Eta on Juliani senak adi egoteko agintzen bazion ere, meza ohi bezala eman zuen, baina eliztarrek **jaunartzen** hasiak zirela, burua gaztearengana jiratu eta lasterka aldegiten ikusi zuen.

Ez bat eta ez bi, oraingo honetan senari mintzatzen ere utzi gabe, on Julian korrika batean abiatu zen gaztearen atzetik. Eliztarrek ez ezik, kalean lasai asko ibilian zebiltzanak ere, **ahoa bete hortz geratu** ziren. Gaztea tximistaren pare zihoan eta on Julian ere **ziztu** bizian eta **orpo orpo** zihoakion, mezatako jantziak gerri aldera altxaturik eta oso **piura** estrainioan.

Sagu eta katu, puska batean lasterka jarraitu zuten harik eta gaztea estropozo egin eta lurrera jausi zen arte. Apaiza berehalakoan gainera **oldartu** eta **miatzen** hasi zitzaion, eta senaren aginduei jarraiki, lotsagabe-lotsagabe eskua fraketan barrena irristatu eta kartera bat topatu zuen, eta hura zabaldurik, sainduen estanpak, erlikiaren bat eta milakoren bat edo beste ikusi zituen.

Dena **enaren** itzalaren pare gertatu zen, azkar eta ia konturatzeko astirik eman gabe: on Julian eta gaztea

buruz buru zeuden, gazteak (ordurako betaurrekoak galduta edo erorita) eta on Julianek une batez begirada gurutzatu eta bitartean bien amasa estuaren hotsa entzun zuten. Orduan, on Julianen agindu zorrotz eta **trumoitsua** entzun zen:

-Tira, zoaz lehenbailehen!

On Julian apur batean bertan geratu zen, eta gaztea korrika batean aldegiten ikusi bitartean, bere **taupada aztoratuak** sumatu zituen, bere arnasketa ezohikoa. Hartan zegoela, hamar bat lagun eta udaltzain bat inguratu zitzaizkion, baina orduan egin behar handiagoak zituela **argudiatu** eta, korrika ttikian, elizara itzuli zen. Eta, kartera zegokion amonari emanda, gertatutakoa laburki adierazi eta meza lehenbailehen amaitu zuen. Zortzi eta erdietan bilera batera joan beharra zeukan.

Hori guztia oroitu du on Julianek, gogoan eliztarren jakinmina eta arratsaldeko eta biharko meza nagusiko predikua dituela; eta bezperako oroitzapen horiek haur-denborara eraman dute, eta handik datorkion amaren ahotsa entzun du, umetan entzuten zuenean bezain **ezti**:

-Behin batez izan omen zen apaiz bat **ehiztari amorratua** zena. Meza ematen ari zen batean, **hara non** sumatu dituen bere zakurren **zaunkak**, inondik ere **erbi** baten atzetik dabiltzala. Soineko ornamentuak kentzeko ere astirik gabe, sakristian zeukan eskopeta hartu eta, elizatik irtenda, zakurren atzetik joan da. Geroztik hor nonbait dabil Mateo Txistu, beti ibili eta ibili, behin ere gelditu gabe. Bera norabait doanean eta hurbil samar igaroz gero, hiru zaunka-hots desberdinak entzuten dira: au, au, au bata; i, i, i bigarrenak eta gro, gro, gro hirugarrenak. Eta Mateo Txistuk beti **ekaitza** uzten du bere atzean, eta honek gutxienez hamabost egun irauten du.

Une honetan kezka-apur bat urrundu da on Julianen kopeta orain **lauagotik**.

-Gau batzuetan -oroitzen jarraitzen du-, argitasun berezi bat antzematen da zeruan, eta **hodei** artean haize-ziztu moduko bat entzun ere bai. Mateo Txistu eta haren zakurren zaunkak dira, munduaren akabera arte ehizatza zigortuta daudenak.

Pedikuan, bai Mateo Txistuk bai berak meza bertan behera utzi zutela-eta, on Julianek abade haren ipuina ekar dezake gogora. Esan dezake hura ehizatza zigortuta dagoen bezala, kristaua **ongia** eta

ZIMURTU.- Arrugado.

PREDIKU.- Sermoia, hitzaldia. Predicación.

IRRIKAZ EGON.- Biziki desiratzen egon. Estar con ansia.

ASE.- Bete, asebate. Colmar.

OROITZAPEN.- Gomuta. Recuerdo.

ELIZTAR.- Feligrés/a.

OHI EZ BEZALA.- A diferencia de lo habitual.

BEGIZTATU.- Begiz jo. Fijarse con la mirada.

SEN.- Instinto.

HAGO ERNE!- Hago adi! (Hitanoa) Zaude erne! ¡Estáte atento!

NOIZ BELAUNIKO.- A veces de rodillas.

ELIZKIZUN.- Función religiosa.

JAUNARTU.- Comulgar.

AHOA BETE HORTZ GERATU.- Quedarse de una pieza.

ZIZTU.- Abiada. Velocidad.

ORPOZ ORPO.- Pisando los talones.

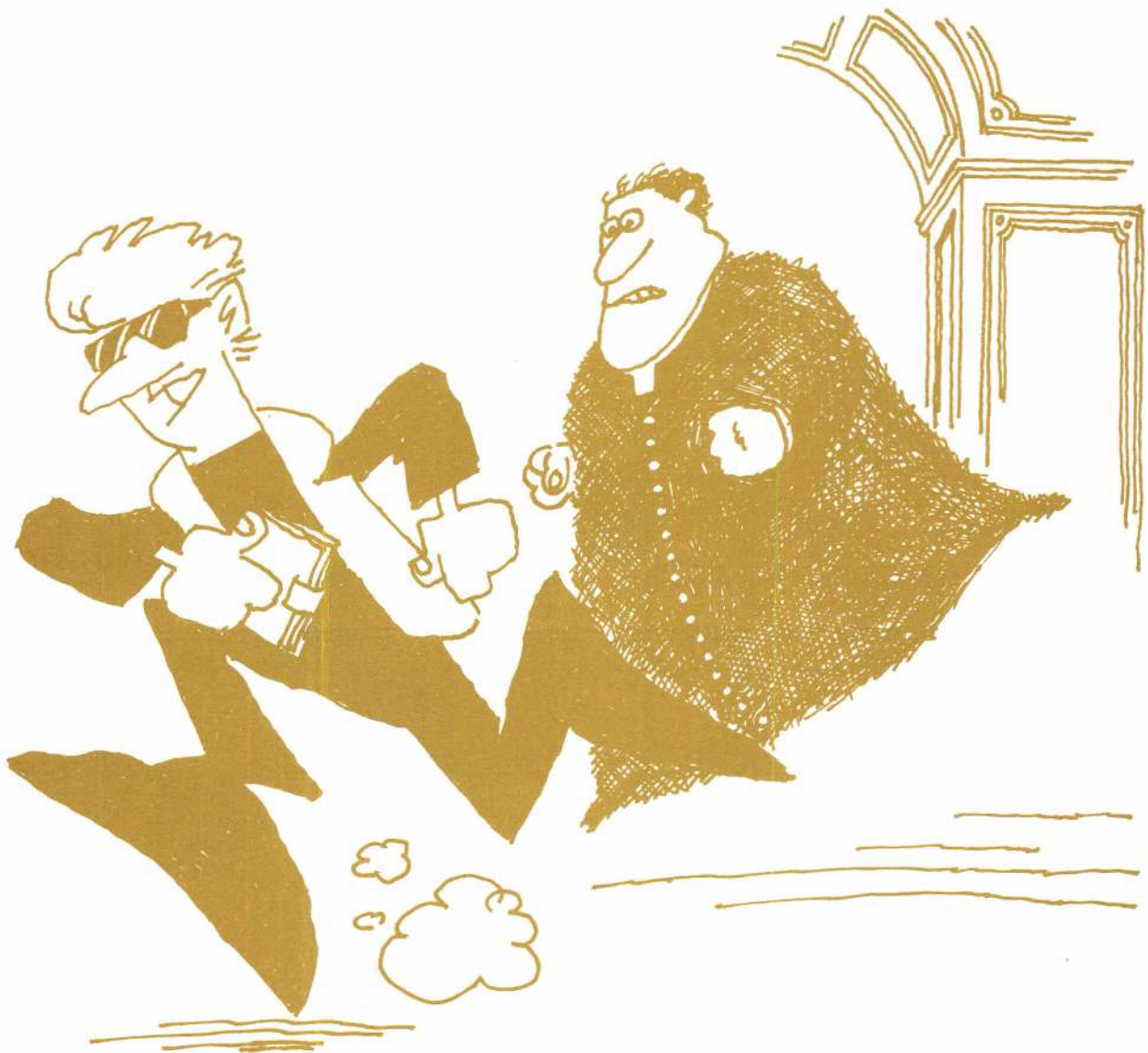
PIURA.- Itxura. Figura.

OLDARTU.- Eraso egin.

gaizkiaren artean borrokatzera deituta dagoela, eta ongia eta gaizkia ez direla pertsona desberdinetan gauzatzen, esate baterako kristau eta lapurrengan, baizik eta pertsona guztien barnean daudela, biak nahas-mahas eta **anabasa** ederrean. Eta esango ez badu ere, eta udaltzainari esan ez bazion ere, senti dezake beharbada hargatixe agindu ziola gazteari lehenbailehen aldegiteko.

On Julianek badaki predikuaren gainerakoa erraz moldatuko duela, **etorria** ez baitu eskas, eta horrek poza eta lasaitasuna ematen dio; baina on Julianek ez daki hemendik aurrera Larrañetan Mateo Ziztu deituko diotela, bere adina gora-behera, lapurraren atzetik hankak hankari eta ziztu batean irten zelako.

Patxi Zubizarreta

MIATU.- Arakatu. Escudriñar, revisar.
ENARA.- Golondrina.
BURUZ BURU.- Aurrez aurre. De frente.
TRUMOITSU.- Trumoi+tsu. Atronador.
TAUPADA AZTORATUA.- Taupada estua. Latido acelerado.
ARGUDIATU.- Argumentar.
EZTI.- Gozoa. Dulce.
EHIZTARI AMORRATU.- Ehiztari porrokatua. Cazador empedernido.

HARA NON.- He aquí que.
ZAUNKA.- Ladrado.
ERBI.- Liebre.
EKAITZ.- Zirimola, denboralea. Tempestad.
LAU.- Liso.
HODEI.- Lainoa. Nube.
ONGIA.- El bien. Aurkakoa: gaizkia.
ANABASA.- Nahaste-borrastea. Revoltijo.
ETORRI.- Isuria, jartotasuna. Facilidad de palabra.

HITZ GEZIDUNAK

	Buztan ↓		Avena sativa ↓		Ezagutzen duena ↓		Erretzen du ↓	
	Aztoratu		Hegazti mota		550		Aditz amaiera	
	→		↓		↓		↓	
	Kontseilua →							
	Juntagailua							
	→			Suarekin hondatuak	Banakoa →	Potasioa →		
				Bost erromatarra		007ren etsaia		
Gaztelera ↓	*Deitura ↓	*Izena →	↓	↓	↓	↓		Nabaria
Euskal lurraldeak	Azkena eta lehena	Indiakook						
→	↓	↓	Erbioa →		Zer tokitan? →		↓	
			Musika nota		Beldur handi			
Santu babeslea →		↓			↓		Lehena →	
Alde!							Ez zaio ezer falta	
→	Ala →			...dok amairu →		Loba erdian →	↓	
	Uranioa			Mutua		Errep., euli ezaguna		
Intsektu hegalaria →	↓		Hau omen gara →	↓		↓		
Aluminioa			Amasa ezin hartu					
→	Onesteko hitza →	↓	Kontso- nantea →		Mojei →			
	Galioa		Dominis- tikua		Gizaumea			
Azaldu →	↓		↓	Helioa →	↓		Mila →	
Astindua				Zaldiak geldiaraz/teko			Dardarkaria	
→				↓		Musika nota →	↓	
						Antz erdian		
Italiako autoetan →	Desio (Errep.) →		Diruzko zigor →		↓		Nitrogenoa →	
Tabernetan	Röntgen		Borobilla				Bokala	
→	↓	Nabaria →	↓				↓	

LOGIKA-JOKOA

SOLUZIOAK
46. ORRIALDEAN

TXAKURRAK

		LANBIDEA			ZAKUR MOTA			ADINA		
		Antzezlea	Bulegaria	Estilista	Bulldog	Daniar handia	Dobermann	Urtebete	Urte t'erdia	Bi urte
JABEA	Ainhoa	E								
	Izaskun	B	E	E			E	E		
	Maritxu	E								
ADINA	Urtebete									
	Urte t'erdia									
	Bi urte									
ZAKUR MOTA	Bulldog									
	Danar handia									
	Dobermann									

Txakurrak

Hiriko txakurrak modan daude beti eta, horren ondorioz, gure egunotan kale-garbitzailearena lan seguruenetako bat da. Hala bada, gure hiru lagunek txakur bana erosi dute joan den astean. Ondoko datuak egokiro erabiliz, aurki ezazu zein ogibide duen txakur-jabe bakoitzak, zein arrazatako animalia erosi duen eta zer adina duen zaunkari bakoitzak.

1. Izaskun antzezlearen txakurra dobermana baino zaharragoa da.
2. Maritxuk ez du inoiz dobermann arraza gogokoa izan, erasotzaileegia da bere gusturako.
3. Bulegaria ez da bulldog arrazoko txakurraren jabea, baina bere txakurra Ainhoarena baino gazteagoa da.

Argibideak

Eskeman agertzen den **B** (Bai) letra 1. saileko datu zuzenak gurutzaten diren laukitxoan ezarria dago; orobat, **E** (Ez) letraren bidez 1. sailean ageri diren ezintasunak adierazten dira. Datuak arretaz irakurri ondoren, hutsuneak zeinu horiekin (**B**, **E**) bete beharko dituzu. Ondorio zuzenak lortu ahala, soluzio taulara pasa ditzakezu.

JABEA	LANBIDEA	ZAKUR MOTA	ADINA

JEROGLIFIKOA

1000

uti

Nolakoa da Aitor?

LETRA-ZOPA

Aurki itzazu irudi hauei dagozkien hitzak. Ondo gogoan hartu norabide guztietan aurki daitezkeela.

B	A	L	E	G	S	A	K	I
O	T	X	O	P	A	L	D	R
B	I	X	T	R	Z	N	I	R
I	K	U	I	A	E	S	T	A
X	A	K	E	M	R	D	A	M
T	A	I	Z	A	I	J	R	R
R	L	O	T	Z	E	N	E	A
A	Z	E	N	A	R	I	O	U
I	R	A	L	O	G	R	A	M

HIRIKO MENDEBALDEA. URTEAK ZIREN
INGURU HARTARA JOAN GABEA NINTZELA

ETA PAUSO BAKOITZAREKIN MILA-
KA IRUDI ETA MAMU ZETOZKI-
DAN BURURA.

HAURTZAROKO JOLASAK...

SENIDE ZENDUEN
AURREGI ZURBILAK...

ETA LEHENENGO
NESKATILAREN
HATSA.

OROITZAPENAK BETI
ETORTZEN DIRA BURU-
RA, NONAHI BAITAUDE,
KALEKO USAINAN,
IGANDE ARRATSALDE-
KO FRIGITEGIAN, OGI
ERRE BERRIAN, ADATS
BUSTIETAKO OZPINEAN,
HARAGIZKO LEHEN
SAIOETAN, "ZOTAL" KI-
RATSA DARIOTEN KO-
MUNETAN.

MENDEBALDE.- Oeste.
INGURU.- Lekua, tokia, parajea.
MAMU.- Fantasma.
HAURTZARO.- Haur-garaia edo denbora. Infancia.
SENIDE ZENDUAK.- Hildako familiartekoak. Difuntos de la familia.
ZURBIL.- Pálido.
HATS.- Asnasa. Aliento, respiración.

ADATS.- Sapa. Cabellera.
OZPIN.- Vinagre.
KIRATS.- Usain txarra. Hedor.
DARIEN.- Que le fluyen. (Aditza: jario).

OROITZAPEN.- Oroipena, gomuta. Recuerdo.
FRIJITEGI.- Freiduría.

BAT-BATEAN.- De repente.
HOTZIKARA.- Escalofrío.
HARROTU.- Altxatu. Levantarse.
ANKER.- Bihozgabea, krudela.

ZARTAKO.- Zaplastekoa. Golpe.
 LOKAZTU.- Lohitua. Embarrado.
 MINDU.- Garraztu. Amargar.

BAI, HANTXE ZEGOEN
HAURTZAROA MINDU ETA
HAINBESTE SUFRIARAZI ZIDAN
MAISUA.

NI GIZON PAKETSUA
NAIZ, BAINA, HALA
ERE, EZ NAIZ
INOIZ ARMARIK
GABE ATERA-
TZEN ETXETIK.

EGUR TXARRAK
SU TXARRA.

ORDUANTXE KON-
TURATU NINTZEN
OKER NENGOELA.
AGURE HURA
EZ ZEN NIRE
MAISU IZAN-
DUTAKOA.
ORDUANTXE
GOGORATU
NUEN
AHAZTUTA
NEUKAN
HAREN
HILETA.

IZAN ERE,
GAUZAK ERRAZ
AHAZTEN ZAIZKIT.
HAIN NAIZ DES-
PISTATUA!

Antton Dueso

OKER EGON.- Deskuidatuta egon. Estar equivocado.
ZERRALDO.- Hilotza. Cadáver.
HILETA.- Funeral.

LOGIKA-JOKOA

JABEA	LANBIDEA	ZAKUR MOTA	ADINA
Ainhoa	Estilista	Dobermann	Urte t' erdi
Izaskun	Antzezlea	Bulldog	Bi urte
Maritxu	Bulegaria	Daniar handia	Urtebete

JEROGLIFIKOA

Nolakoa da Aitor?

M - uti - koala ia = **Mutiko alaia**

HITZ GEZIDUNAK

	Bizirik	I	Alde zahar	O	Engurua	D	Enamurdu	S
Erakunde	A	S	A	L	D	A	T	U
Konstituzio	A	H	O	L	K	U	A	
Erakunde	E	T	A					K
Erakunde	G	S						
Erakunde	Z	A	Z	P	I	E	R	N
Erakunde	Z	A	I	N	D	A	R	I
Erakunde	U	T	E	D	O	E	Z	O
Erakunde	E	U	L	I	H	A	U	T
Erakunde	A	L	B	A	I	K	S	O
Erakunde	A	G	E	R	T	U	H	E
Erakunde	I	N	A	R	R	O	S	I
Erakunde	I	G	A	I	S	U	N	E
Erakunde	B	A	R	K	O	N	O	R

TESTA

- a) 2 b) 3 c) 1
- a) 1 b) 2 c) 3
- a) 2 b) 1 c) 3
- a) 3 b) 2 c) 1
- a) 1 b) 2 c) 3
- a) 3 b) 1 c) 2
- a) 2 b) 3 c) 1
- a) 1 b) 3 c) 2
- a) 2 b) 1 c) 3
- a) 3 b) 1 c) 2

25 PUNTUTIK GORA

Zu bai pozik bizi! Ez duzu inon **iruzurrik** ikusten. Eta horrek aparteko bizi-ondarra ematen dizu. Zure ingurukoek badakite nolakoa zaren, eta ez dizute minik egiten. Baina lagunartetik kanpora gauzak ez dira hain gozoak beharbada.

17 PUNTUTIK 25 PUNTURA

Nerabe-garaian galdu zenuen **tasun** hori, goizegi beharbada. Eta horrek **hazteko** trabak ekarri dizkizu. Ekonomia eta beste arlo batzuetan, berriz, on egin dizu **galera** horrek.

17 PUNTUTIK BEHERA

Zuretzat, horixe da **irainik** latzena, **baten batek** inuzente deitzea. Zuk ez duzu **galtzaileen** zerrendan egon nahi. Baina, hori **lortzeko** **hamaika amets** utzi dituzu bidean, ezta?

EZETZ ASMATU

1.B/2.A/3.C/4.B/5.C/6.A/7.A/8.C/9.B/10. Besteren minak, begian lo. Beti maja, beti fardel. Eltze huts, abarrots handi/11.A/12.B (Chimborazok 6.267 m ditu baina Lurra ez da guztiz esferikoa eta Ekuatore aldeko erradioa handiagoa da) /13.B/14.C/15.A/16.C/17.A/18.A/19.B/20. 250 eta 750 pezeta.

LETRA-ZOPA

B	A	L	E	G	S	A	K	I
O	T	X	O	P	A	L	D	R
B	I	X	T	R	Z	N	I	R
I	K	U	I	A	E	S	T	A
X	A	K	E	M	R	D	A	M
T	A	I	Z	A	I	J	R	R
R	L	O	T	Z	E	N	E	A
A	Z	E	N	A	R	I	O	U
I	R	A	L	O	G	R	A	M

SOLUZIOAK: Izozmendi, tximino, zamar, armarrí, azenario, azeri, artxibo, xake, ikasgela, lore, txopa, ditare, margolari.

ZU BAI POZIK BIZI! - ¡Tú sí que vives contento!
IRUZUR. - Amarrua. Fraude.
NERABE-GARAI. - Adosententaroa. Adolescencia.
TASUN. - Kalitate.
HAZL. - Crecer.
GALERA. - Pérdida.

IRAIN. - Laidoa. Ultraje.
BATEN BAT. - Nor edo nor, norbait. Alguen.
GALTZAILE. - Gal(du)+tzaile. Perdedor/a.
LORTU. - Iritsi, erdietsi. Lograr.
HAMAICA AMETS. - Amets asko. Muchos sueños.

ARIES

Martxoaren 21etik Apirilaren 20ra
Kontuz! Ez hartu zurea ez den ezer, ez lurretik jaso, ez zaindu, ez ukitu! Ez maletarik, ez poltsarik, ez karterarik... **Ustegabeko** saltsa batean sartzeko arriskua. Etxez aldatzeko **aukera**. **Bete esandakoa**, presondegira aldatu nahi ez baduzu behintzat.

TAURUS

Apirilaren 21etik Maiatzaren 20ra
Horoskopo honen kontra gauza txar asko esaten duzu. Izarrak haserre dituzu. Kontuz gero! Bakea egin nahi baduzu, jantzi **alkandora** zuria, irakurri horoskopoia etxetik irten baino lehen. Bestela, **zureak egin du!**

GEMINI

Maiatzaren 21etik Ekainaren 21era
Lagunentzat **liluragarria** zara, eta gustora entzuten dizute, baina gehiegi hitz egiten duzu **zeure buruaz**. **Apalago** ibili, kolore tristeagoak jantzi, ez makilatu ez sonbreirurik ipini. Hamabost egun pasa beharko dituzu horrela. Horrek indarberritu egingo zaitu.

CANCER

Ekainaren 22tik Uztailaren 22ra
Presaka bizi zara. Lasaitasuna behar duzu. Horretarako laguntza majikoa **izan dezakezu**. Zuk, zeure aldetik, merezi duzula frogatzeko, bezperako egunkariak erosi, teleberriak bideoz grabatu eta **biharamunean** ikusi, berandu ibiltzen ikasteko. Ez irakurri Axularri.

LEO

Uztailaren 23tik Abuztuaren 23ra
Alferra zara, baina, **bizkorra**. Bizkorra, lanik ez egiteko **aitzakiak** bilatzen. Bide okerretik zoaz. Axularri irakurri. Eta horretarako, noski, klasean arreta gehiago ipini, ariketa gehiago egin. Ez utzi gerorako. Jupiter haserre daukazu. (Eta nik ezin izango dut ezer egin).

VIRGO

Abuztuaren 24tik Irailaren 23ra
Zurea ez dute izarrek konponduko. Zuk zeuk saiatu behar duzu beldur **txatxu** horiek **uxatzen**. Hitz egiten ez baduzu ezingo duzu euskara ikasi, ezingo duzu izarren **mezu** hau behar bezala ulertu eta gidaririk gabe ibili beharko duzu munduan. Gaisoa zu!

LIBRA

Irailaren 24tik Urriaren 23ra
S letrak zoriona ekarriko ditu. Sagarrak jan, Segurara joan, Saizarbitoria, Sarrionandia, Sarasuari etab. irakurri, Scorpio jendearengana **inguratu**, haiekin **solasean** egin, salda hartzera gonbidatu, zinemarako sarrerak opari egin. Sorpresak ugari sasoi honetan.

SCORPIO

Urriaren 24tik Azaroaren 22ra
Libraren bat inguratuko zaizu, seguru, zurekin harreman sendoak **sortzeko** asmoz. Pertsona obsesiboa irudituko zaizu agian, baina zuregana SOSean dator. Segurako soziedadean **sukaldari sartzearekin** lata ederra emango ditu. Lasai. Pasako zaio. Entzuteko: So'ik'so.

SAGITARIUS

Azaroaren 23tik Abenduaren 21era
Eta etxea konpontzeko erabaki hura? Eta autoa garbitzeko asmo hura? Eta gurasoak bazkaltzera gonbidatzeko promesa? Eta baldintzak ikastekoa? Noizko, Piscis jendearekin adiskidetzea? Denborari ezingo diozu **iruzur** egin. Bete emandako hitza. Gaur bertan.

CAPRICORN

Abenduaren 22tik Urtarrilaren 20ra
Ametsak oso gauza polita dira, baina egia ez; zuk, gaiso horrek, sinestu egiten dituzu. Gaur **meatzari** sentitzen zara, eta bihar aristokrata dirudun, eta etzi Alaskan mediku. Adiskideak kezkatuta daukazazu. Kontuz. Utzi nobelak, filmeak, komikiak. Gramatikak irakurri.

AQUARIUS

Urtarrilaren 21etik Otsailaren 19ra
"Urak dakarrena urak **daroa**". Zuk, ordea, kontra egiten diozu esaera zaharrari. Oporretako eroaldia izan zen, jolas bat, etorri bezala alde egiten duen maitasuna. Ez **tematu**, utziozu zeure "maite" horri alde egiten. Ez da zurekin geratuko. Irakurri esaera zaharrak.

PISCIS

Otsailaren 20tik Martxoaren 20ra
Zirt ala zart egiteko garaia da: zure ahaide Sagitarius horrek ez badizu gaur bertan barkamena eskatzen, ez badu etxea konpontzen, ez bada gurasoez arduratzen eta ez badu autoa behar bezala konpontzen, bota ezazu etxetik. Jakinaren gainean dago.

USTEGABEKO.- Ezustekoa.

Inesperado.

AUKERA.- Egokiera. Oportunitad.

ESANDAKOA BETE.- Hitza bete. Cumplir la palabra.

IZAN DEZAKEZU.- Puedes tener.

BIHARAMUN.- Hurrengo eguna. Día siguiente.

INGURATU.- Hurbildu, alderatu.

Acercarse.

SOLAS.- Hizketa, berriketa. Charla.

MEATZARI.- Minero.

ALKANDORA.- Atorra. Camisa.

ZUREAK EGIN DU!- Akabo zu!

BIZKOR.- Argia, ernea. Espabilado.

AITZAKIA.- Pretexto.

SORTU.- Crear.

SUKALDARI SARTZEAREKIN.-

Con meterse a cocinero.

DAROA.- Darama. Lleva.

TEMATU.- Setatu. Obstinarse.

LILURAGARRI.- Xarmagarria. Encantador/a.

ZEURE BURUAZ.- Acerca de ti mismo.

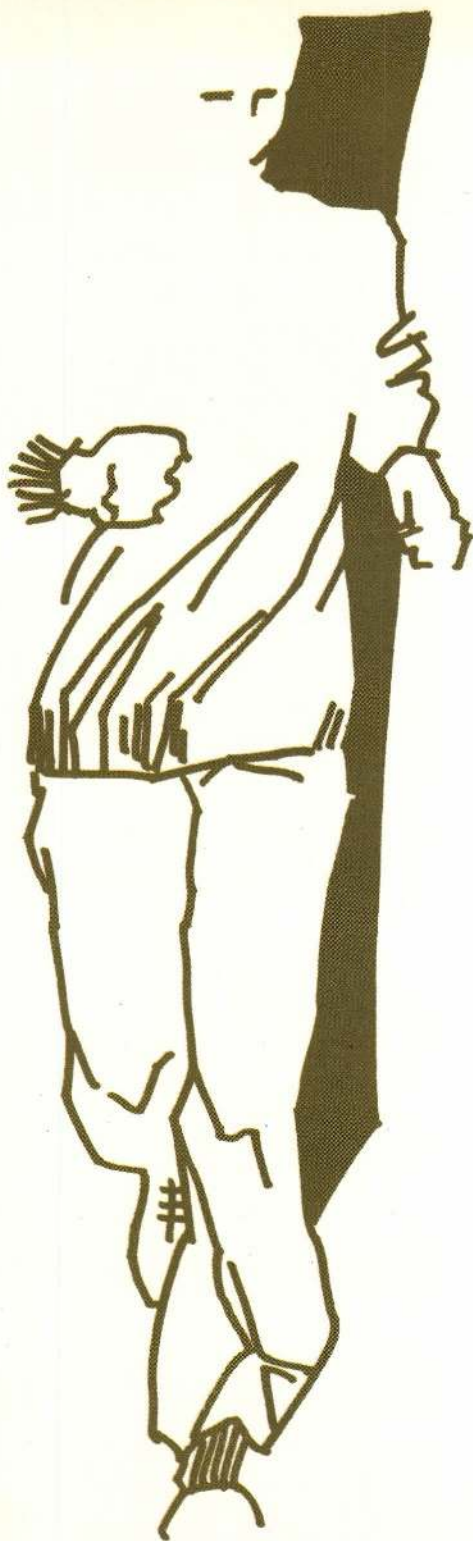
APAL.- Umila. Humilde.

TXATXU.- Txoraa. Tonto.

UXATU.- Aienatu. Espantar.

MEZU.- Mensaje.

IRUZUR.- Amarrua. Engaño.

HADE

Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea

Erakunde Autonomiaduna

